KÁNTÁS BALÁZS–SZABÓ PIROSKA

A MAGYAR KIRÁLYI BELÜGYMINISZTÉRIUM POLITIKAI RENDÉSZETI SZERVEINEK JELENTÉSE AZ ILLEGALITÁSBAN MŰKÖDŐ SZABADKŐMŰVESSÉGRŐL, 1939

A ZSOLNAY VILMOS KULTURÁLIS EGYESÜLET FOLYÓIRATÁNAK KÜLÖNSZÁMA

KÁNTÁS BALÁZS – SZABÓ PIROSKA

A MAGYAR KIRÁLYI BELÜGYMINISZTÉRIUM POLITIKAI RENDÉSZETI SZERVEINEK JELENTÉSE AZ ILLEGALITÁSBAN MŰKÖDŐ SZABADKŐMŰVESSÉGRŐL, 1939[1]

ZSOLNAY VILMOS KULTURÁLIS EGYESÜLET
PÉCS, 2023

[1] Jelen forrásközlés Kántás Balázs és Szabó Piroska A szabadkőmves dosszié című forráskiadványának némileg bővített újraközlése. A bevezető titkosszolgálat-történeti összefoglalóját Kántás Balázs írta.

BEVEZETŐ

A Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltárának őrizetében[2] található a HU-MNL-OL-K 149 törzsszámot viselő állag,[3] melynek megnevezése a Magyar Királyi Belügyminisztérium *rezervált iratai*, és a belügyi tárca fontosabb nemzetiségi, munkásmozgalmi és egyéb bizalmas jellegű ügyeinek iratait, gyakorlatilag a dualizmus és a Horthy-korszak politikai rendészeti szerveinek jelentéseit tartalmazza 1876-tól kezdve egészen 1944-ig.

Ezen az irategyüttesen belül találhatók *HU-MNL-OL-K 149-1938-7-12805*, valamint a *HU-MNL-OL-K 149-1938-7-számnélküli iratok-1* jelzettel ellátott, érdekes és jelentős történeti forrásértékkel rendelkező iratok, melyek a korabeli magyar belügyi szervek, mai terminológiával a tulajdonképpeni polgári titkosszolgálatok a szabadkőműves mozgalom megfigyeléséről szóló jelentést és értékelést tartalmazzák. Miként a forrásként közölt iratokból kitűnik, a Horthy-korszak hatóságai[4] a

[2] A magyarországi szabadkőművesség huszadik századi működéséről az egyik legteljesebb forráskidvány: BERÉNYI Zsuzsanna Ágnes (forráskiad.): *Iratok a magyarországi szabadkőművesség történetéhez 1918-1950.* Budapest: Magyar Országos Levéltár, 2001.

[3] Kántás Balázs részéről köszönet illeti Csősz László főlevéltárost, amiért 2016-ban alkalmam volt vele együtt a HU-MNL-OL-K 149 jelzetű fond darabszintű segédletén dolgozni.

[4] Az 1930-as években jobbára a Belügyminisztérium alá tartozó rendőrség és csendőrség különböző, egyébként számos alkalommal átszervezett nyomozó osztályai láttak el mai értelemben vett polgári titkosszolgálati tevékenységet, így a belső politikai reakcióelhárítást is. A rendőrségi és a csendőrségi politikai nyomozó szervek a forrás keletkezése idején nagyjából párhuzamosan

nemzetiségi, munkásmozgalmi és egyéb, politikai ellenzékiséggel vádolható szervezetek mellett a szabadkőműves mozgalmat is de facto állam- és rendszerellenes, felforgató tömörülésként kezelték, és folyamatosan megfigyelték, monitorozták annak működését.

E humanista, a felvilágosodás eszméit valló, a nyugati világban a kelet-európai közegnél kétségtelenül nagyobb hagyományokkal és presztízzsel rendelkező, ugyanakkor az összeesküvés-elméletek igen gyakori céltábláját képező értelmiségi mozgalmat magyarországi története során is többször betiltották, a huszadik század elején már a Tanácsköztársaság rövid időszakában is korlátozták a szabadkőművesség működését, hasonlóan a többi polgári egyesületéhez. A Horthy-korszakban végül Dömötör Mihály belügyminiszter 1920. május 18-ai 1550/res. rendeletével betiltotta a szabadkőművesség működését a Magyar Királyság egész területén. Az belügyminiszteri rendelet indokolása szerint a szabadkőműves páholyok az *„alapszabályaikban kitűzött, kormányhatóságilag is törvényesen elismert céljaik és feladatuk megvalósítása helyett a politikai élet*

működtek, egymással sokszor rivalizálva. Elláttak továbbá politikai rendészeti feladatokat, és elsősorban külügyi hírszerzést a Honvédség bizonyos szervezeti egységei is – a katonai titkosszolgálatokat a korszakban szintén többször átszervezték. Vö. többek között KEDVES Imre: *A különleges titkosszolgálati eszközök alkalmazásának története, különös tekintettel a 20. századra. Jogtörténeti vázlat*, Budapest, ELTE Eötvös Kiadó, 2014. Valamint: KOVÁCS Tamás: *Közigazgatás és rendvédelem Magyarországon, 1867-1945*, in *A rendőrakadémiától az egyetemig. Rendészettörténeti tanulmányok*, szerk.: JÁMBOR Orsolya, LÉNÁRT Máté Gábor, TARJÁN G. Gábor, Budapest, Rendőrség Tudományos Tanácsa, 2018,111-132.

irányítására és a tényleges hatalomnak a kezükhöz ragadására terelték át egyleti tevékenységüket". Egyik szervezetük, lévén korántsem centralizált mozgalomról van szó, a Magyarországi Szabadkőművesek Reform Nagypáholya[5] nem tekintette magára nézve érvényesnek a betiltást, és ennek köszönhetően legalább 1929-ig tovább működött. Alapító tagjai és vezetői többek között (főmester, nagymester) megtaláljuk többek között a szombathelyi Zimmermann Károly építészt, a budapesti Tuszkai Ödön orvost, a szegedi Kormányos Benő ügyvédet és a szintén szegedi Espersit János[6] ügyvédet, aki többek között József Attila[7] és Vén Emil[8] támogatója volt.

1938-ban, a forrásközlésünkben közre adott belügyminisztériumi közölt iratok keletkezésének idején a szabadkőművesség hivatalosan tehát már rég be volt tiltva Magyarországon. A két világháború közti Magyarországon az állam intézményesen nem üldözte

---

[5] Erről bővebben lásd: VÁRI László, ORBÁN Róbert, PÉTER László: *A Magyarországi Szabadkőművesek Reform Nagypáholya*. Aetas, XXVIII. évf. 4. sz. (2013) 145–165. o.

[6] Espersit János (1879-1931), ügyvéd, újságíró, költő, többek között József Attila anyagi támogatója és egyik mentora, a magyarországi szabadkőművesség egyik korabeli vezéralakja.

[7] József Attila (1905-1937), a huszadik század legjelentősebb magyar költőjének munkásságában ugyan találhatók szabadkőműves szimbólumok, ám semmi nem bizonyítja, hogy maga szabadkőműves lett volna. József Attila lehetséges szabadkőművességéről, vagy legalábbis az életművében fellelhető szabadkőműves motívumokról lásd: SZIGETI Lajos Sándor: *Apokaliptikus és démonias. A hetedik és a jelenések könyve*. A Magyar Tudományos Akadémia honlapján: old.mta.hu/fileadmin/I_osztaly/eloadastar/jozsefa_szigeti.doc

[8] Vén Emil (1902-1984), festőművész, József Attila és Juhász Gyula barátja, későbbi 1956-os forradalmár, aki forradalmi tevékenysége miatt rövid ideig börtönben is ült.

különösebben kemény eszközökkel a szabadkőműveseket, nem voltak letartóztatások, komolyabb rendőri atrocitások, a tilalom pedig abban nyilvánult meg, hogy a szervezet nem létezhetett, mint bejegyzett egyesület, nem lehetett vagyona, nem végezgetett pénzügyi tevékenységet, nem voltak adottak intézményes működési keretei, a tagok nem rendezhettek rituális összejöveteleket, csak zárt ajtók mögött, magáningatlanokban gyűlhettek össze. Csupán az éthosz, a szabadkőműves eszmeiség tudata tartotta össze a tagokat, és bár a gyakorlatban semmiféle komoly rendszerellenes, az államrendet veszélyeztető politikai tevékenységet nem folytattak, a belügyi szervek mégis alaposan szemmel tartották a nem-hivatalos keretek között továbbra is működő szabadkőműves mozgalmat, mint a fennálló politikai rendszerre potenciális veszélyt jelentő szervezetet. A magyarországi szabadkőművesség történetét, beleértve a két világháború közti időszak illegalitásban való működését már olyan kiváló kutatók feldolgozták, mint L. Nagy Zsuzsa,[9] Berényi Zsuzsanna Ágnes,[10] vagy éppenséggel Jászberényi József.[11] A forrás ugyan sok új mozgalomtörténeti részlettel a téma nagy történészi feldolgozottsága okán feltehetőleg nem szolgál, ám e *szabadkőműves dosszié* mindenképpen

[9] Vö. L. NAGY Zsuzsa: *Szabadkőművesség a XX. században.* Budapest: Kossuth Könyvkiadó, 1977.

[10] Vö. BERÉNYI Zsuzsanna Ágnes: *A szabadkőművesség kézikönyve*. Budapest: Heraldika Kiadó, 2001.; Uő: *Budapest és a szabadkőművesség*. Budapest: Argumentum Kiadó. 2005.; Uő: *Szabadkőműves páholyok Budapesten*. Budapest: Heraldika Kiadó, 2006.

[11] Vö. JÁSZBERÉNYI József: *A magyarországi szabadkőművesség története.* Budapest: Print X Budavár Kiadó. 2005.

rávilágít a szabadkőművesség a magyar állam viszonyára az 1930-as évek végén.

Ami a magyar titkosszolgálati szervezetek, tehát lényegében a közreadott forrás keletkeztetőinek első világháború utáni történetét illeti, erről is érdemes röviden szólnunk, hogy az olvasó jobban megérthesse a forrás keletkezésének kontextusát. Magyarországon az Osztrák–Magyar Monarchia felbomlása után, az 1920-as évek elejére stabilizálódott a magyar titkosszolgálati rendszer. Ebben a korszakban még nem vált el egymástól élesen a rendőri, a katonai és a hírszerző-kémelhárító szakma, így Magyarországon sem léteztek szervezetükben teljesen önálló, a rendvédelmi és honvédelmi szervektől élesen elkülönülő, mai értelemben vett polgári és katonai nemzetbiztonsági szolgálatok. Léteztek ellenben a Magyar Királyi Államrendőrség, a Magyar Királyi Csendőrség és a Magyar Királyi Honvédség kötelékében különböző titkosszolgálati tevékenységet végző, hírszerzéssel, kémelhárítással és belső reakció-elhárítással (politikai rendészettel) foglalkozó szervezeti egységek, melyek dolgozói köztisztviselői állományú rendőrnyomozók, illetve hivatásos csendőr- és katonatisztek voltak.

A tanácsköztársaság összeomlása utáni ellenforradalom átmeneti idejében a Nemzeti Hadsereg Fővezérségén a II. csoport (nyilvántartó csoport) foglalkozott a hírszerzéssel, kémelhárítással, valamint a sajtó- és propagandaügyekkel. 1920. április 1-jével megszűnt a Fővezérség, és létrehozták a Magyar Királyi Vezérkar főnöke megnevezésű beosztást,

alárendeltségében a vezérkari irodákkal. Ezek egyike volt a Nyilvántartó Iroda. Az ország érdekei védelmében és a Magyar Királyi Honvédség vezérkarának feladata ellátásához szükség volt a külföldi államok – elsősorban a kisantant (Csehszlovákia, Románia és a Szerb–Horvát–Szlovén Királyság, 1929-től Jugoszlávia) – katonai helyzetének és háborús felkészülésének felderítésére, ugyanakkor a saját fegyveres erőkkel kapcsolatos titkos adatok védelmére. A trianoni békeszerződés tiltotta a haderő fejlesztését, így egy ideig a katonai hírszerzés és kémelhárítás is csak rejtve működhetett. Stojakovics Döme ezredes, a későbbi Sztójay Döme néven németbarát miniszterelnökké váló katonatiszt-politikus nevéhez köthető a rejtetten működő, de a haderőn belül már önálló magyar katonai hírszerzési és kémelhárítási szervezet megszervezése. Sztójay 1925-ig állt a katonai titkosszolgálat élén, egyúttal folytonosságot is adva az osztály 1918-tól tartó, rendszereken átívelő kiépülésének. A HM VI-2. (hírszerző és kémelhárító) osztály alapját a nyilvántartó alosztály képezte, a hírszerzésért a központi offenzív alosztály, az elhárításért a defenzív alosztály felelt. Az egyes magasabb egységek alárendeltségében hírszerző irodák működtek. A magyar katonai hírszerzés és elhárítás legfontosabb feladata a kisantant országok hírszerző szerveinek elhárítása, irányukban a hírszerzési feladatok végrehajtása volt. A szerv tevékenységi körébe tartozott – a rendőrség és a csendőrség titkosszolgálati/nemzetbiztonsági tevékenységet végző szervezeti egységeivel párhuzamosan – a belbiztonsági

területen a politikai szélsőségekkel (szélsőjobbal és szélsőballal egyaránt) kapcsolatos titkos információgyűjtés is.[12] A katonai hírszerzés hagyományos eszközeként alkalmazott fedőbeosztást a trianoni békeszerződés megtiltotta, emiatt a katonai attaséi hálózat kiépítését 1927-ig – a Szövetségközi Katonai Ellenőrző Bizottság kivonulásáig – is titokban kezdték meg. A valójában hírszerző tevékenységet végző katonai attasék elnevezése 1920 és 1927 között tehát katonai szakelőadókra változott, majd a szorosabb ellenőrzés megszűntével megkezdődött a szakdiplomata-hálózat intenzívebb, nyílt fejlesztése. 1932-ben katonai attasékat küldtek Bécsbe, Berlinbe, Varsóba, Rómába, Párizsba, Bukarestbe, Belgrádba, Szófiába és Ankarába. Ebben az időszakban tovább bővítették a nagykövetségeken működő diplomáciai képviseleteket is, és katonai attasékat neveztek ki Londonba és Washingtonba, majd 1935-től Moszkvába is. Ekkorra már 12 ország fővárosában működött magyar katonai attaséhivatal. Végül a Magyar Királyi Honvédelmi Minisztérium katonai attasékat delegált Svájcba, Finnországba, akit egyben akkreditáltak Stockholmban is, valamint Spanyolországba, Horvátországba és Szlovákiába. Lényegében ugyanezen országokból voltak Budapestre delegált külföldi katonai attasék, akik voltaképpen afféle nyílt állományú hírszerzőnek tekinthetők. A két világháború közötti katonai hírszerzés

[12] BODA József–REGÉNYI Kund, *Önálló magyar hírszerzés és elhárítás (1918-1945)*, in *A hírszerzés története az ókortól napjainkig*, szerk. BODA József– REGÉNYI Kund, Budapest, Dialóg Campus Kiadó, 2019, 116–128; 117–118.

offenzív alosztálya klasszikus értelemben vett ügynököket is alkalmazott, sőt, differenciált hírszerző hálózatokat is létrehozott, elsősorban természetesen a Magyarországgal szomszédos országokban. Ezek konkrét tevékenységéről azonban nem rendelkezünk túl sok információval a források hiánya miatt,[13] annyi azonban bizonyos, hogy a kisantant országokban magyar hírszerző tisztek a két világháború között különböző információszerző és diverzánsakciókat hajtottak végre.

A katonai hírszerzés mellett Magyar Királyi Államrendőrségen belül a két világháború közötti időszakban elsősorban a Budapesti Rendőr-főkapitányság foglalkozott titkosszolgálati jellegű tevékenységgel és politikai rendészettel.[14] Ezen belül is elsődleges titkosszolgálati szervekként említendők a Budapesti Rendőr-főkapitányság Államrendészeti Osztálya és Politikai Rendészeti Osztálya. Mindazonáltal az 1920-as évek elején már a rendőrség budapesti és a vidéki rendőr-főkapitányságán is, a bűnügyi nyomozati

[13] BODA–REGÉNYI, i. m., 119.

[14] A két világháború közti politikai rendőrség a rendőrségi titkosszolgálati tevékenység talán egyik legjobb összefoglalóját nyújtja Kovács Tamás forráskiadványa Sombor-Schweinitzer József budapesti rendőrfőkapitány-helyettes magyar szélsőjobboldali mozgalmakról szóló feljegyzéseiből. Vö. *Rendőrségi célkeresztben a szélsőjobb. Dr. Sombor-Schweinitzer József feljegyzése a szélsőjobboldali mozgalmakról 1932–1943*, forráskiad. KOVÁCS Tamás, Budapest, Gondolat Kiadó, 2009. A könyv kapcsán ugyancsak remek összefoglalót nyújt a két világháború közötti politikai rendőrségről és rendőrségi titkosszolgálati tevékenységről, elsősorban a belső reakció-elhárításról Varga Krisztián tanulmányigényű kritikája. Vö. VARGA Krisztián, *Politikai rendőrség és illegális mozgalmak a két világháború között*, Betekintő, 2009/3.
http://www.betekinto.hu/sites/default/files/betekinto-szamok/2009_3_varga_k.pdf

részleg keretein belül egy-egy politikai rendészeti osztály (PRO) foglalkozott a mai szóval belső elhárítási feladatokkal. Az 1930-as évekre a szakmai munka túlnyomó részét végző budapesti osztály két alosztályra tagozódott, amelyen belül már megvalósult bizonyos mértékű specializáció is (szélsőjobb, szélsőbal, helyszínbiztosítás, vezényelt detektívek felügyelete).[15] A titkosszolgálati munkát végző rendőrnyomozók a felderítés eszközrendszeréből legkiterjedtebben a követést és figyelést, illetve az emberi forrású információszerzést (ideértve a provokátorok, beépített nyomozók használatát) alkalmazták. Emellett ismert volt a levél- és telefoncenzúra (azaz levél- és telefon-ellenőrzés); ezeket a belügyminiszter engedélye alapján, ám nem arra szakosodott szervezet és speciális technikai eszközök révén, hanem a postán kialakított kapcsolati pozíciók segítségével működtették. Már ekkor szakosodott nyomozók feleltek a helyiségellenőrzésért, azaz a lehallgatásért is.[16] A két világháború közötti politikai rendőrség működéséről, nyomozásairól viszonylag sok információval rendelkezünk, de miként arra kiváló és hiánypótló hírszerzéstörténeti kéziönyvükben Regényi Kund és Boda József is felhívják a figyelmet, ezeket elsősorban csak szóbeli elbeszélésekből ismerhetjük, a levéltári források e tekintetben is viszonylag szűkösen állnak a történészek rendelkezésére. Tekintettel arra, hogy a rendőrségi detektívtestület múltja, hagyományai az Osztrák–Magyar

[15] BODA–REGÉNYI, i. m., 120.
[16] BODA–REGÉNYI, i. m., 121.

Monarchia időszakára nyúltak vissza, a Horthy-korszak politikai nyomozóinak szakmai módszerei is a dualista rendszer felfogásában gyökereztek. A rendőrség, és azon belül a civil ruhás nyomozók végig megőrizték polgári tisztviselői jellegüket, és felfogásukban élesen elkülönültek a honvédség és a csendőrség katonai állományú és mentalitású hírszerző- és kémelhárító tisztjeitől.[17] És bár elsősorban a kémelhárítás és a belső reakció-elhárítás volt a feladatuk, a Magyar Királyi Államrendőrség mai értelemben vett titkosszolgálati szervei olykor végeztek külügyi hírszerző tevékenységet is, ráadásul a politikai rendőrségnek igen kiterjedt beépített detektívhálózata volt más állami szervek, így például a Külügyminisztérium vagy a haderő kötelékében is.[18]

A Magyar Királyi Csendőrség katonailag szervezett, háború esetén a hadseregbe integrálandó, egyébként sok más ország hasonló szervével azonos módon a hadseregen belüli katonai rendészeti feladatokat is ellátó, egyenruhás, alapvetően közbiztonsági profilú rendőri szerv volt, emellett (vagy ennek ellenére) voltak civil ruhás nyomozó egységei, amelyek titkosszolgálati tevékenységet is végeztek.[19] Az eredetileg a közrend és

[17] BODA–REGÉNYI, i. m., 121.

[18] Többek között Varga Krisztián is felhívja rá a figyelmet a Horthy-korszak politikai rendőrségéről szóló monográfiájában, hogy Hetényi Imre budapesti rendőrfőkapitány-helyettes, a Magyar Államrendőrség titkosszolgálati részlegeinek vezetője milyen kiterjedt besúgóhálózatot működtetett a magyar állam szervein belül. Vö. VARGA Krisztián, *Ellenség a baloldalon. Politikai rendőrség a Horthy-korszakban*, Budapest, Jaffa Kiadó, 2015, 61–74.

[19] Vö. VEDÓ Attila, *A Magyar Királyi Csendőrség hírszerzési és kémelhárítási feladatai*, Nemzetbiztonsági Szemle, 2015/1, 5–25.

köznyugalom fenntartására szánt csendőrségnél az 1920-as években egyre erősebb volt az igény arra, hogy saját erőből is képesek legyenek azokat a bűncselekményeket felderíteni, kinyomozni, illetve vizsgálni, amelyek a közbiztonsági feladatok ellátása során felmerültek. A csendőrség fokozatosan készült a feladatra. Kijelölt munkatársai megfigyelőként részt vettek a bűnügyi, ezen belül politikai rendészeti részlegek által foganatosított eljárási cselekményekben. A Belügyminisztérium végül 1930. március 1-jén bocsátotta ki rendeletét (71.464/VI-b.-1930 számon) a Csendőr Nyomozó Osztályparancsnokság felállításáról. Megszervezése Tihanyi Ferenc csendőr őrnagy nevéhez köthető, aki maga is éveken át személyesen tanulmányozta a titkosszolgálati munkát. A központi osztállyal párhuzamosan négy csendőrkerületben állítottak fel nyomozó alosztályokat, majd fokozatosan valamennyi kerületben megalakultak a nyomozó alosztályok, a csendőrnyomozók pedig egyre aktívabban vettek részt a kémelhárítási és belső reakció-elhárítási munkában is.[20]

A közreadott rövid belügyminisztérium jelentés, melyet a fentebb ismertetett magyar titkosszolgálatok közül leginkább valószínűleg a Magyar Királyi Államrendőrség politikai rendészeti szerve vagy a Magyar Királyi Csendőrség Nyomozó Osztályparancsnoksága keletkeztetett, arról tanúskodik, hogy a Magyar Királyi Belügyminisztérium korabeli polgári titkosszolgálatai az igen apró részletekig

[20] BODA József-REGÉNYI Kund, i. m., 122.

bezárólag tisztában voltak az illegalitásban működő szabadkőműves mozgalom céljaival, eszmeiségével, pontos történetével, na és persze az immár illegalitásban való működés minden részletével is. Feltérképezték a szervezet külkapcsolatait, figyelemmel kísérték a még illegalitásban is gyakorolt jótékonysági tevékenységeit, és pontosan nyilvántartották a tiltás ellenére továbbra is aktív a tagok számát és névsorát is, melyből kitűnik, hogy igen ismert, prominens értelmiségiek még az illegalitás éveiben is tagjai voltak a szervezetnek. Az olykor igen analitikus hangnemben íródott, helyenként ugyanakkor túlzó állításokat megfogalmazó belügyi iratokból kitűnik, hogy a magyar állam valamely szervének fedett nyomozói konspiratív módon épültek be a szabadkőműves mozgalomba, de legalábbis egy vagy több belső informátor – önként vagy megfélemlítés hatására, ezt nem lehet tudni –folyamatosan jelentett a mozgalom tevékenységéről a belügyi szerveknek. A közölt források mindenesetre érdekes és tanúságos adalékként szolgálhatnak olvasójuknak mind a magyarországi szabadkőművesség története, mind pedig a Magyar Királyi Belügyminisztérium és a korszakban működik politikai rendészeti és titkosszolgálati jellegű tevékenységet végző állami szervek intézménytörténete szempontjából. Tanúságos tény, hogy a dokumentumoktól finoman szólva sem idegen a korszakra oly jellemző antiszemitizmus sem, amely a szabadkőműves mozgalom és a zsidóság, illetve a cionista mozgalom primitív összemosásával mintha egy országos, de akár világméretű szabadkőműves-cionista

összeesküvés lehetőségét vázolná fel, illetve említésre kerülnek benne olyan prominens magyar értelmiségiek, közéleti szereplők is, akik később, 1944-1945 folyamán zsidó származásuk vagy épp embermentő tevékenységük miatt a Holokauszt embertelenségeinek estek áldozatul.

A szövegközléskor a huszadik századi források publikálásának elveit és bevett gyakorlatát követtük. Mivel írógéppel gépelt, a mai magyar olvasó számára is igen jól érthető és követhető iratokról van szó, alapvetően változatlan formában közöljük a forrásszövegeket, ám ahol kellett, apróbb módosításokat hajtottunk végre rajta a magyar nyelv mai helyesírási és központozási szabályai szerint. A forrás integritása és hitelessége indokolja, hogy azt teljes terjedelmében, mindenfajta érdemi változtatás, felül- vagy alulstilizálás nélkül adjuk közre, stilisztikai javításokat tehát a közölt szöveg nem tartalmaz. S bár a közölt iratok igencsak magukért beszélnek, a forrásanyagot annak jól érthetősége és szabadkőművesség-történeti összefoglalót is nyújtó jellegével együtt magyarázó, illetve helyenként szövegkritikai jegyzetekkel is elláttuk, ahol azt szükségesnek véltük.

A FORRÁS

HU-MNL-OL-K 149-1938-7-12805

Szabadkőművesek

A háború végéig Magyarországon 83 szabadkőműves páholy és 11 szabadkőműves kör volt.

Az ellenséges megszállás folytán több vidéki páholy szakadt el, s így a magyarországi páholyok feloszlatásokat már csak 31 budapesti és 16 vidéki páholy és 1 szabadkőműves kör volt a magyar impérium uralta területen, melyet a magyar királyi belügyminiszter 1920. május hó 18-án kelt 1550/1920 res. számú rendeletével véglegesen fel is oszlatott.

Az osztrák és a magyar szabadkőművesek között 1926-ban megállapodás jött létre:

A Magyarországi Szimbolikus Nagypáholy a magyar kormány betiltó rendelkezése ellenére nem oszlott fel, a páholyokat azonban „elaltatták”.

A baráti összejövetelek formájában továbbra is fennmaradt páholyokat azóta „szabálytalan” páholyoknak tekintik.

Az új szabadkőművesek 1921-től 1926-ig különböző csehszlovákiai páholyokban jelentkeztek felvételre. Ezeket a jelentkezéseket a Magyarországi Szimbolikus Nagypáholy vezetősége nem nézte jó szemmel, mert nem akarta a „testvéreket” a hűtlenség gyanújának kitenni. Ezért a „Grossloge von Wien”[21] vezetőségével történt megállapodás alapján 1926. január 24-én Bécsben megalakult a „Labor” páholy, kizárólag magyarországi testvérek befogadására.

[21] Bécsi Nagypáholy (német)

A ’’Labor” páholy első alapító mestere Herceg Marcell vezérigazgató volt. Herceg a magyarországi szabadkőműves mozgalom betiltása előtt a budapesti ’’Reform” páholy tagja volt, de már akkor is Bécsben élt. Jelenleg a bécsi Semperit Gummiwaren A. G. vezérigazgatója és a Wimpasig Gummiwarenfabrik[22] vezetője. Dúsgazdag ember, a bécsi osztrák-magyar kereskedelmi kamara elnökségi tanácsának tagja.[23] /Lakása: III. Veithgasse 4./

Nyolc éven keresztül a „Labor” páholy képviselte a magyar szabadkőművességet, 1933 végén azonban ezt a páholyt is „elaltatták”, mert a tagok közt különböző ellentétek merültek fel.

„Az elaltatott” „Labor” páholy tagjainak egy része 1934. január 24-én megalakította az „In Labori Virtus”[24] nevű páholyt, mely ma is közös testülete a Bécsben megtelepedett és a Magyarországon élő „testvéreknek”.

Ennek a páholynak a vezetője Goldmark Sándor kereskedő /lakása: I. Salagries 12/14., irodája: Fischof

[22] Wimpasig Gumiárigyár (német)

[23] Az Osztrák-Magyar Monarchia ideje alatt, illetve még a Horthy-korszakban is igen gyakran voltak a szabadkőműves mozgalom tagjai a gazdasági élet szereplői, jobbára liberális gondolkodású, prominens gyáriparosok. Ebből a tendenciából következően a korszak nacionalista kormányai előszeretettel látták a szabadkőművességben és annak tagjaiban is igen zavarosan és leegyszerűsítő módon valamiféle nemzetellenes, cionista-zsidó-nemzetközi nagytőkés összeesküvés képviselőit. A gondolat ma sem idegen egyes nacionalista elveket valló értelmiségiektől Vö. persze igencsak kritikusan olvasva például Raffay Ernő történész a szabadkőművesség negatív történelmi szerepéről írott, igencsak elfogult könyveivel.

[24] Az In Labori Virtus szabadkőműves páholyt valóban a magyar szabadkőművesség további működésének elősegítése érdekében alapították Bécsben, az 1930-as évek végén. Vö. L. NAGY Zsuzsa*: A magyar szabadkőművesség*, Iskolakultúra, 1994/4, 53-58.

1/a/. Goldmarknak a magyarországi proletárdiktatúra előtt Budapesten a Rákóczi út 75. sz. alatt volt kalapkereskedése. A kommün bukása után Bécsbe költözött. 1912-ben lépett a „Galiliei" páholyba, és a forradalom alatt a szélsőbaloldali izgatók csoportjához tartozott.

Az „In Labori Virtus"-nak külön állandó helyisége van Bécsben a IV. Schwindgasse 8. sz. alatti előkelő magánpalotában. A palota egy Ettinghausen nevű ügyvéd tulajdona, aki az egész alagsort a magyar szabadkőművesek rendelkezésére bocsátotta. Az alagsornak az utcára néző ablakait utólag befalazták. Itt van a „templom", ahol a felavatásokat tartják.

A Bécsben élő magyar szabadkőművesek itt tartják minden héten egyszer összejöveteleiket, a Magyarországon élő testvérek pedig ugyancsak itt minden két hónapban egyszer jönnek össze.

1936. március hó 4-én a magyarországi testvérek számára tartott ülésen Fleissig József bankigazgató /lakása: Budapest VI. Benczúr utca 31./ volt az előadó, ugyanakkor 4 új szabadkőművest is felavattak, akik Fleissig társaságában jöttek fel Bécsbe.

A kéthavonkénti magyarországi összejöveteleken Magyarországról mindig 40-50 szabadkőműves vesz részt, azon kívül legalább kétszer annyi bécsi magyar.

Az összes magyarországi szk. Testvérek száma 300-400-ra tehető, akik az „In Labori Virtus"-hoz tartoznak. Bécsben összesen 16 páholy működik, ezek közül az „In Labori Virtus" egyike a legnagyobb létszámú, legtevékenyebb páholyoknak. Felvételét a „Grossloge

von Wien” kebelébe az osztrák szabadkőművesek 1934. márc. hó 24-én tartott XVIII. Bundesversammlungja[25] engedélyezte.

Az „In Labori Virtus”-nak van egy Zürichben élő tagja is: Laczó András író, aki a svájci központ előtt képviseli a magyar szabadkőművességet.

A Magyarországi Szimbolikus Nagypáholy vezetősége 1926 óta csaknem ugyanolyan intenzív tevékenységet folytat, mint a forradalmak előtt. Maga a tisztikar sem csinál titkot abból, hogy az illegális működést átmenetinek tartja, melyet – a szabadkőművesség nemzetközi befolyásának nyomására – ismét a nyílt tevékenység fog felváltani.[26]

Jelenleg a tisztikar főleg arra törekszik, hogy a szabadkőműveseket összetartsa. A magyarországi páholymunka feladatairól Dr. Balassa József volt nagymester[27] írt egy hosszabb cikket a svájci

[25] Bundesversammlung (német) = Szövetségi Tanács, egy szabadkőműves nagypáholy választott, az egyes páholyok delegáltjaiból álló testülete.

[26] A magyarországi szabadkőműves mozgalom a tiltó rendelkezések ellenére az illegalitás éveiben is valóban igen aktívan működött.

[27] Balassa József, született Weidinger József (1864-1945), magyar nyelvész professzor, a hazai szabadkőműves mozgalom történetének ismert alakja, számos szabadkőművesség-történeti tanulmány szerzője, az illegalitásban is a mozgalom egyik vezető figurája.

„Allgemeine Freimaurerliga”[28] által 1935-ben kiadott monográfiában.[29]

Ebben a cikkben Balassa megemlíti, hogy a magyar felelős kormányzat eddig mindig elutasított a szabadkőműves működés újbóli engedélyezését. Így intim tevékenységük főleg arra szorítkozik, hogy a szabadkőműves eszméhez hű testvéreket összetartsák, s a szabadkőműves kezekben lévő jótékony intézményeket, továbbá külföldi összeköttetéseiket fenntartsák és az utódállamokban alakított páholyokkal együttműködjenek. Az utódállamokban kialakított páholyokkal való együttműködést elismeri Dr. Balassa József a Posner Oszkár,[30] a csehszlovákiai nagypáholy nagymesterének elhunyta alkalmából kiadott emlékfüzetben írott cikkében is. A cikk címe „Begegnung mit Posner”.[31]

[28] Az Allgemeine Freimaurer Liga nemzetközi szabadkőműves szervezet volt, mely elsősorban német nyelvterületen működött, és a Magyarországon betiltott szabadkőművességet is összekapcsolta a németajkú páholyokkal. Vö. L. NAGY Zsuzsa: *Az Anschluss és a magyar liberális ellenzék*, Történelmi Szemle, 1982/4, 714-739.

[29] A forrás valószínűleg az alábbi tanulmánya utal: BALASSA József: *Die Aufklärung und die Ungarische Freimaurerei* [*A felvilágosodás és a magyar szabadkőművesség*], in *Das Jahrbuch des Weltfreimaurerei*, 1935.

[30] Oskar Posner (1878-1932), osztrák származású csehszlovák orvos, író, számos, a szabadkőművesség történetéről szóló mű szerzője, egy ideig a csehszlovák szabadkőműves nagypáholy nagymestere.

[31] A cikk címe magyarul: *Találkozás Posnerrel*. Könyvészeti adatait sajnos nem sikerült beazonosítani.

A cikk tanúsága szerint maga Balassa[32] is több alkalommal részt vett a pozsonyi „Zur Verschweigenheit” páholy ünnepi összejövetelein Bécsben.

A magyarországi szabadkőművesek nemcsak Pozsonyban, hanem más csehszlovákiai városokban, így Kassán, Prágában, Pilsenben, Karlsbadban, Olmützben, Brünnben, Gablonzban és egyéb városokban is felkeresték és felkeresik a ma is a szabadkőműves testvéreket azoknak a páholyoknak az ünnepségén, amelyek a Magyarországi Szimbolikus Nagypáholyból váltak ki és nyertek önállóságot.

A „Lessing zu den 3 Ringen” nagypáholynak egyébként Magyarországon élő tagjai is van: Dr. Fridmann Ignác ügyvéd, kormányfőtanácsos /Lipót krt. 10./, a magyar-csehszlovák kereskedelmi kamara elnöke.

Ennek a páholynak a tiszteletbeli tagjai Dr. Bakonyi Kálmán, Dr. Balassa József és Pfeiffer Ignác[33] nyugalmazott műegyetemi tanár. Ezek ugyancsak tiszteletbeli tagjai a bécsi „Grossloge von Wien”-nek.

Ez a három egyén nagy szerepet játszik úgy a hazai, mint a nemzetközi szabadkőműves mozgalomban. Egymás közt felosztották a szerepeket, és pedig Bakonyi

[32] A forrás érdekes módon nem említi Benedek Marcell (1885-1969) irodalomtörténész professzort és műfordítót, Benedek Elek fiát, aki 1910-ben csatlakozott a szabadkőműves mozgalomhoz, és aki hosszú élete során ugyancsak a magyarországi szabadkőművesség egyik vezéralakjává vált, 1949-ben lett a Magyarországi Szimbolikus Nagypáholy nagymestere, majd a második világháború és a kommunista hatalomátvétel után az ugyancsak illegalitásban működő szabadkőművesség meghatározó alakja volt.

[33] Pfeiffer Ignác (1868-1941), vegyészmérnök professzor, a budapesti Műegyetem tanára, a Horthy-korszakbeli liberális értelmiség ismert tagja, alapító tagja többek között a Galilei Körnek is.

intézi a magyarországi szabadkőműves intézmények ellenőrzését, Balassa a hazai és külföldi irodalmi tevékenységet és a külföldi testvérszervezetekkel való összeköttetést, Pfeiffer intézi a legfőbb pénzügyi ellenőrzést és a külföldi támogatások megszerzését. Pfeiffer eszközölte ki, hogy a két legnagyobb és leggazdagabb magyar gyárvállalat, az Egyesült Izzógyár és Magyar Általános Kőszénbánya a szabadkőműves intézmények állandó és bőséges támogatója lett. Pfeiffer szerezte meg a nemzetközi izzószálkartell támogatását is, mivel ennek intézésében nagy szerepe van.

A bécsi „In Labori Virtus" páholyban Goldmark Sándor mellett nagy szerepe van egy Somló András nevű fiatalembernek, aki az ifjú szabadkőművesek nemzetközi szövetségének alelnöke. Ismert tagja a páholynak még Vitéz Dezső, a Magyar Általános Kőszénbánya bécsi képviselője. Az „In Labori Virtus" ünnepélyes megnyitása 1934. november 17-én volt /Magyarországról 103-an voltak jelent/, az ünnepi díszszónok Balassa József volt.

A Magyarországi Szimbolikus Nagypáholy munkaprogramján az alábbi pontokban foglalta össze:

a./ A Szimbolikus Nagypáholy védnöksége alatt álló emberbaráti intézmények fenntartása.

b./ A külföldi testvérpáholyokkal, különösen a Magyarországi Szimbolikus Nagypáholyból született ausztriai, csehországi, romániai és jugoszláviai páholyokkal való jó viszony és együttműködés ápolása.

c./ A leszerelés érdekében és a háborús izgatás ellen indult munka folytatása.

d./ Az emberi jogok védelmében, továbbá a faji és felekezeti izgatás ellen kezdeményezett propaganda kiszélesítése.

e./ Külföldön élő magyar páholytagokkal, valamint a Magyarországi Szimbolikus Nagypáholy külföldi tiszteletbeli tagjaival való baráti kapcsolatok kimélyítése.

f./ A politikai üldözés folytán hazájukból kiüldözött páholytagok támogatása és további letelepülésük elősegítése /Palesztina-munka/.

g./ Az emberi méltóságot és szabadságot sértő politikai mozgalmak elleni küzdelem /fasizmus, horogkereszt/.

A bécsi „Grossloge von Wien” vezetősége már több alkalommal szóvá tette, hogy a budapesti páholyok tagjai szabályszerűtlen működést fejtenek ki. A régi magyar páholyokat annak idején elaltatták, szabályszerű páholyoknak tehát csak azok tekinthetők, amelyek a „Grossloge von Wien” illetékessége alá tartoznak. Ilyen páholy pedig csak egy van: az „In Labori Virtus”.

Ennek a kérdésnek a rendezése ügyében tárgyalt Bécsben Fleissig Sándor és Varró István. A tárgyalás azzal végződött, hogy 1936 évi októbertől kezdve magyarországi páholy többé nem létezik, hanem csak szabadkőműves kör.

A működő páholyok ezentúl kötelesek címük mellé a „páholy” szó helyett a „kör” vagy a „baráti kör” nevet felvenni. Rájuk nézve a Magyarországi Szimbolikus

Nagypáholy Alkotmányának a szabadkőműves körökre vonatkozó része irányadó, amely így hangzik: A Magyarországi Szimbolikus Nagypáholy védelme alatt dolgozó páholyok rendes tagjai, ha rendes lakhelyükön páholy nincsen, saját páholyaiktól kieszközölt beleegyezés alapján szabadkőművesi kört alkothatnak. Ily szabadkőművesi kör tagja lehet egy helyben lakó, de különböző – elismert –, s a Magyarországi Szimbolikus Nagypáhollyal baráti viszonyban levő szabadkőművesi hatóság védelme alatt dolgozó páholybeli tag is.

A Magyarországi Szimbolikus Nagypáholy az ilyen szabadkőműves kört – ha ez iránt megkerestetik – védelmébe fogadja és vele közvetlen érintkezésbe lép.

Ez érintkezéssel járó költség fedezése céljából a szabadkőművesi kör a nagypáholy részére fizetendő mérsékelt díjjal megróható. Beligazgatására vonatkozólag köteles házi- és ügyrend megalkotásáról gondolkodni s azt a páholy jóváhagyása alá terjeszteni.

A szabadkőművesi kör működési köre a szabadkőművesi elvek, az alkotmány és alapszabályok által körülírva van. Ezek áthágása vagy megsértése a nagypáhollyal való összeköttetés azonnal megszüntetését vonja maga után.

A magyarországi szabadkőműves mozgalom 3 részre tagozódik, úgy mint:

1./ a régi páholytagok és

2./ az új szabadkőművesek működésére, valamint

3. / a szabadkőműves egyesületek tevékenységére.

1./ A régi páholyokat de jure elaltatták, de nagy részük de facto ma is működik. A külvilág felé „baráti körnek” nevezik a páholyokat.

A régi páholytagok az „elaltatás” felől rendelkező színleges nagymesteri határozatot csak annyiban respektálták, hogy a rituális szertartásokat száműzték és az új tagok felvételét /a régi páholyok/ beszüntették, mert a szertartások lehetősége nélkül nincs avatás sem.

De egyebekben a régi páholyokban tovább folyik a munka, a nemzetközi kapcsolatok kiépítése, a tagdíjszedés, a karitatív akciók alimentálása[34] és a szimbolikus nagypáholy-vezetőség utasításainak végrehajtása, bár tagadhatatlan, hogy a régi páholytagok összejöveteleinek legfőbb célját nem az agitatív szempontok képezik, hanem főleg a baráti szellem ápolása és a páholykeretek fenntartása arra az – szerintük – átmeneti időre, amíg ismét nyíltan akcióba léphetnek.

A 16 működő páholy évente egy-egy megbízottat választ, aki a Szimbolikus Nagypáhollyal a kapcsolatot fenntartja. Ezek a megbízottak – a nagymesterrel és helyetteseivel együtt – alkotják a nagypáholy szövetségi tanácsát. A tipikusan szabadkőműves munkát /külföldi összeköttetést/ nem az egyes páholyok végzik, hanem a szövetségi tanács.

2./ Új szabadkőművesek azok a magyar állampolgárok, akik a Magyarországi Szimbolikus Nagypáholy belügyminiszteri feloszlatása után valamelyik külföldi

[34] táplálása

páholy kötelékébe vétették fel magukat. Legnagyobb részük a bécsi „In Labori Virtus” páholy tagja.

Az Orszták Köztársaság kikiáltása előtt fordított volt a helyzet: a magyar nagypáholy osztrák szabadkőművesek számára alapított Budapesten páholyokat, minthogy a szabadkőművesség Ausztriában tiltva volt.[35]

Az „In Labori Virtus” tagjai részint Bécsben és az emigrációban letelepedett magyarok, részint Magyarország területén élő újságírók, művészek, társadalomtudományi írók, fiatal bankigazgatók és vállalati vezetők, stb. Ezek felavatása Bécsben történt rituális külsőségek mellett, és Bécsben látogatják a páholyösszejöveteleket is. Ezen kívül részt vesznek a külföldi páholygyűléseken is, végül – mint vendégek – látogatásokat tesznek a régi budapesti páholyok összejövetelein is, nagyobbrészt előadói minőségben.

A régi és új páholytagok között a legnagyobb különbség, hogy míg a régi tagok többsége szabadkőműves „testvériségét” inkább csak baráti alapon ápolja, addig az új tagok csaknem kivétel nélkül aktív, tevékeny szabadkőművesek, akik megszakítás nélkül konspirálnak.

A régi páholytagok között sokan vannak, akik az „In Labori Virtus”-ba is felvétették magukat. Ez nem

[35] A szabadkőművesség a XIX. században, már 1795-től, a Martinovics-összeesküvés leleplezése után az Osztrák-Magyar Monarchia idején, egészen annak felbomlásáig valóban be volt tiltva Ausztriában. Magyarországon azonban 1868-tól belügyminiszteri rendelet engedélyezte a szabadkőműves páholyok működését. A sajátos, kettős helyzet a Monarchián belül egészen annak felbomlásáig fennállt.

szokatlan jelenség. Már a múltban is gyakori volt az „átiratkozás”, midőn valamelyik szabadkőműves „testvér” kilépett páholyából és egy másik páholyba lépett be. Csakhogy amíg a múltban az ilyen átiratkozást a páholy területéről való elköltözés, vagy pedig a páholytagok között felmerült személyi és világnézeti különbség áthidalása tette szükségessé, addig az „In Labori Virtus”-ba való átlépés ma sokkal többet jelent: a „tespedtségből” való kilépést és a napi küzdelembe való bekapcsolódást.

3./ A szabadkőműves egyesületek /ingyen tej, ingyen kenyér, stb./ a szabadkőműves páholyok lojális, földfeletti fedőszervezetei, amelyekben a régi és az új szabadkőműves páholytagok zavartalan működési lehetőséget találnak.[36]

Az említett egyesületek keretén belül vált lehetségessé az, hogy a nemzetközi szabadkőművesség új programpontját, a nőknek a mozgalomba való bekapcsolását magyar földön is lehetségessé tegyék. A szabadkőműves szertartás szigorú szabályai nem engedik meg, hogy nőket is avassanak. De arra nem találtak semmi tiltó akadályt, hogy a nők az egyesületi keretben végezhessenek szabadkőműves funkciókat. Nálunk több páholyintézményben, főleg az ingyentej-egyesületben a nőknek domináló szerepük van.

[36] A szabadkőműves mozgalom valóban fenntartott ingyen kenyeret és tejet osztó, jótékonysági egyesületeket, a karitatív munka az illegalitás éveiben is élénken folyt. Vö. JÁSZBERÉNYI József: *A magyarországi szabadkőművesség története*, 122-123.

1936. évi január hó 22-én a párizsi Grande Loge keretébe tartozó „General Peigné” nevű francia-jugoszláv páholyban a szabadkőművesség közép-európai helyzetéről tartottak eszmecserét. Az előadáson két külföldi előkelőség vett részt: a „Jugoszlávia” nevű jugoszláv nagypáholy főmestere, Dr. Milicsevics és az előadóként szerepelt Pierre nevű úr /ez a családi neve/. Ez az előkelő belga származású, de naturalizált cseh állampolgár, s jelenleg az Alliance Maconnique Internationale ügyvezető elnöke. Az előadás első része politikai eszmefuttatás volt, teletűzdelve magyarellenes támadásokkal.

Az előadás második része a cseh, ausztriai, romániai, lengyelországi és törökországi szabadkőművesség helyzetét ismertette, s a csehországi helyzettel kapcsolatban vázolta a magyarországi helyzetet is, és a cseh-magyar kapcsolatokat.

Eszerint Benes[37] és Masarik[38] szabadkőműves testvérek erőteljes támogatásával megvalósult a csehszlovákiai szabadkőműves egység, és egyetlen nagypáholyban egyesültek, amelynek nemzetmentő feladatai vannak a nemzeti egységesítés terén. Az új nagypáholy első feladata volt még 1935 decemberében, hogy a „legjobban veszélyeztetett cseh végvárakban”, Kassán és Ungvárott megalapítsa és működésbe

[37] Edvard Beneš (1884-1948), a magyarellenes dekrétumairól ismert, a magyarság kollektív bűnösségét valló csehszlovák államelnök (1935-1938, majd 1940-1945) maga is igen ismert szabadkőműves volt.

[38] Tomáš Garrigue Masaryk (1850-1937), csehszlovák, pontosabban cseh filozófus és egyetemi tanár, Csehszlovákia első köztársasági elnöke (1918-1935) maga is ismert szabadkőműves volt.

helyezett az új nagypáholy egy-egy fiókját. Természetes, hogy ezek cseh szellemben dolgozó elemek vezetése alá kerültek, s megszűnt a régi kassai páholy, amelyben a cseh hatóságok és szabadkőművesség nézete szerint „túl sok volt a magyar elem".

A magyarországi szabadkőművességre vonatkozólag azt adta elő, hogy azok a hazai hatóságok szempontjából jelenleg tolerális állapotban vannak. Előadó szerint a „feudális" Magyarország azért kénytelen eltűrni a szabadkőművesek csendes működését, mert amikor New York-ban a Kossuth-szobor leleplezése volt,[39] arra az amerikai magyarok meghívták a Szimbolikus Nagypáholyt is, nem tudva, hogy az fel van oszlatva. Erre magyar kormánykörökben nagy zavar támadt, s a nemzetközi komplikációk elkerülése érdekében azóta megengedték a magyar szabadkőművesség rituálé nélküli működését. Sőt, újabban lassan-lassan azt is megengedik nekik – folytatta Pierre –, hogy visszavásárolják a magyar szabadkőművesek saját pénzükön ama tárgyakat, amelyeket annak idején illegálisan elkoboztak tőlük.

Az előadó szerint a magyar szabadkőművesség valódi élete azonban Bécsben zajlik le, a gróf Lónyai

[39] Az Amerikai Egyesült Államokban élő magyar emigráció tagjai 1927-ben állítottak szobrot New York-ban, Manhattanben Kossuth Lajosnak. Horvay János (1874-1944) szobrászművész alkotása ma is áll, és a Riverside Drive és a 113. utca sarkán található. A szobor valóban jórészt szabadkőműves értelmiségiek kezdeményezésére jött létre, 1927-ben az avatásra magyar kormánydelegációt is meghívtak, azonban a szervezők ragaszkodtak prominens magyarországi szabadkőművesek részvételéhez is, így Balassa József is kénytelen-kelletlen a Horthy-féle küldöttség részeként utazott az Egyesült Államokba. Vö. JÁSZBERÉNYI József: *A magyarországi szabadkőművesség története*, 119.

vezetése alatt álló „In Labori Virtus” nevű páholyban. Itt avatják fel azokat, akiket a budapesti csoport érdemesnek tart a szabadkőművesség tagjai közé való beiktatásra. Ennek a páholynak a cseh szabadkőművesség és Csehország két szempontból hálás. Garanciákat kaptak ugyanis tőlük – amelyeket azonban nem is kértek –, hogy a magyar szabadkőművesség nem fogja ellenezni a Csehországgal való kibékülést, és hogy minden eszközzel megakadályozzák a Habsburgok visszatérését úgy az osztrák, mint a magyar trónra.

Bizalmasan értesítették az összes magyar szabadkőművest, hogy a legitimizmus ellen harcolni kell annak ellenére, hogy ez a harc véletlenül egyezik a magyar kormány programjával is. Ennek hátterében nem csak világnézeti /köztársasági/ szempontok vannak. Az osztrák legitimisták vezére, Wolff ezredes[40] ugyanis hadat üzent a szabadkőműveseknek, s ő volt az első, aki legelőször követelte Bécsben a szabadkőműves páholyok betiltását. Minthogy ez az akciója nem járt sikerrel, szabadkőműves-ellenes ligát alakított. Erre az akcióra a válasz a szabadkőművesek részéről a legitimizmus elleni harc.

A magyarországi szabadkőműves mozgalomban egykor nagy szerepet játszó egyén szerint nemcsak

[40] Gustav Wolff (1870-1963) osztrák katonatiszt és legitimista politikus, meggyőződéses monarchista, az Osztrák Köztársaság I. világháború utáni kikiáltása után a Habsburg-ház restaurációját követelő politikai erők egyik legemblematikusabb vezéralakja. A korszakról és az osztrák legitimizmusról lásd bővebben pl.: FIZIKER Róbert: *Habsburg kontra Hitler. Legitimisták az Anschluss ellen, az önálló Ausztriáért*. Budapest: Gondolat Kiadó, 2010.

hazánkban, hanem az egész világon hanyatlott a mozgalom. Időnként egyes országokban egy-egy városban divatba jön, de rövidesen ismét erőtlen lesz. Régi hatalmát nem nyerheti többé vissza. A szabadkőművességnek /:az informátor szerint:/[41] addig volt jelentősége, míg az egyetlenegy olyan polgári szervezet volt, mely nemzetközi kapcsolattal rendelkezett. Ma azonban a szabadkőművesség helyét különböző más nemzetközi polgári szervezetek foglalták el, a Páneurópai Unió,[42] az Emberi Jogokat Védő Liga, stb., amelyeknek programja körülbelül egyezik a szabadkőműves gondolattal, utóbbinak misztikus formalitásai nélkül, amelyek annyi ellenséget szereztek a páholyoknak.

Ahol a szabadkőművesség időnként erőre kap, mint például jelenleg Szlovákiában, ott is csak helyi érdekek szolgálatában álló emberek és klikkek alkalmi gyülekezetéül szolgál, de a régi politikaszabályozó hatása tehát nincs már.

Az illető szerint tehát nálunk sem annyira a tiltó rendelkezések, mint inkább az általános nemzetközi

[41] A forrás itt egyértelműen arra utal, hogy a magyar rendvédelmi szervek vagy fedett nyomozót építettek be az illegalitásban működő szabadkőműves mozgalomba, vagy egy bizonyos páholytag önként vagy kényszer hatására tett jelentéseket a szabadkőművesek működéséről.

[42] Nemzetközi Páneruópai Unió, 1923-ban alakult politikai mozgalom Európa egyesítésére, eszmeiségét elsőként Richard Coudenhove-Kalergi gróf osztrák filozófus (1894-1972) vázolta fel. Eszmei kapcsolata kétségtelenül van a szabadkőművességgel a „testvér lészen minden ember" gondolat révén, azonban egy az egyben szabadkőműves szervezetnek bélyegezni a korszakra oly jellemző leegyszerűsítés és összeesküvéselmélet-gyártás, nem több.

helyzet hatása alatt szűnt meg a lelkesedés a szabadkőműves mozgalom iránt.

Ezt a nyilatkozatot nem lehet általános érvényű igazságnak elfogadni, mert igaz ugyan, hogy ez a felfogás egyezik a volt páholytagok nagy részének véleményével, mégis nagy számban vannak olyanok, akik a mai stagnációt úgy Magyarországon, mint külföldön csupán átmenetinek tekintik, és bíznak abban, hogy a „divatos politikai jelszavak" letűnése után a szabadkőműves mozgalom visszanyeri régi erejét. Ezek arra hivatkoznak, hogy a kulisszák mögött ma is érvényesül a szabadkőműves akarat, és sok nemzetközi akció, mint például a Magyarország elleni bojkott, az olaszellenes hangulat és a palesztinai zsidótelepülés nem fejlődhetett volna a mai színvonalra, ha a szabadkőművesek nem támogatták volna teljes erővel ezeket az akciókat.

A mozgalom jelenlegi vezetői szerint a mozgalom nálunk csak erőforrásait vesztette el, az azonban szerintük inkább előnyös, mint hátrányos a mozgalomra nézve, mert távol tartja azokat, akik annak idején anyagi előnyök és összeköttetések szerzése érdekében léptek be a páholyokba.

Amint a beszámolóm elején már említettem, a magyarországi Szimbolikus Nagypáholy munkaprogramjának fő része a védnöksége alatt álló emberbaráti intézmények fenntartása.

Ilyen emberbaráti intézmények az alábbiak:

Budapesti Szünidei Gyermeküdülő Telep,[43] az intézmény vezetője dr. Kaunitz Lajos tanár /:Üllői út 121:)/, az elnökség tagjai Bakonyi, Balassa, Pfeiffer, stb. valamennyien ismert szabadkőművesek. Zebegényben van egy nagy ingatlanuk, amely különösen alkalmas szabadkőműves összejövetelekre. Az ilyen zebegényi „kirándulások”-on volt eset, hogy a bécsi „In Labori Virtus” páholy tagjai csaknem teljes létszámmal megjelentek Goldmark Sándor vezetésével. Ez az intézmény a „Haladás” páholy alapítása.

Országos Gyermekvédő Egyesület[44]. Az egyesület elnöke dr. Bakonyi Kálmán. A Bajza u. 35. szám alatti ház az egyesület tulajdonát képezi. Itt leányinternátust tartanak fenn 30 leánygyermek részére. Az épület egy része ez az intézet, míg a másik része szabadkőműves célokat szolgál. Itt tartják összejöveteleiket a működő tagok, itt osztják ki a szerepeket egymás közt, és itt jelölik ki esetenként azokat, akiknek 1-1 elhunyt szabadkőműves temetésén gyászbeszédet kell mondaniuk.

A temetési gyászbeszéd egyébként a szabadkőműves tevékenység egyetlen nyilvános formája,

---

[43] A budapesti Szünidei Gyermeküdülő Telep valóban ugyancsak a szabadkőműves mozgalomhoz köthető karitatív intézmény volt, amelynek Zebegényi ingatlanjában a magyarországi szabadkőművesek 1936-ban körülbelül száz fő részvételével valóban rendeztek egy tanácskozást. Vö. JÁSZBERÉNYI József: *A magyarországi szabadkőművesség története*, 119.

[44] Teljes nevén Országos Gyermekvédő és Frőbel Egyesület, jótékonysági szervezet a Horthy-korszakban, melynek elnöke valóban Dr. Bakonyi Kálmán kúriai tanácselnök, gyakorló szabadkőműves volt, és a jótékonysági egyesület tényleg igen nagymértékben kapcsolódott a szabadkőművesek karitatív tevékenységéhez. Vö. JÁSZBERÉNYI József: *A magyarországi szabadkőművesség története*, 122.

de ezt a kötelező szereplést is igyekeznek burkoltan csinálni, ezért vigyáznak arra, hogy a temetésre lehetőleg olyan szónokot küldjenek ki, akit az elhunyt szabadkőműves rokonsága nem is ismerhet.

A Bajza utcai páholyban folynak le a nagyobb összejövetelek. Állítólag itt halmozták fel azokat a „kegyszereket", amelyeket a Podmaniczky utcai palota berendezésének elárverezése alkalmával titokzatos kezek megvásároltak.

A Bajza utcai palota kiválóan alkalmas titkos összejövetelek. A kapu állandóan zárva van, s idegent egyáltalán nem engednek be arra az ürügyre hivatkozva, hogy ezt az intézkedést a leánynövendékek érdeke követeli.

A palota egyik termét a szabadkőművesek „szentély"-nek használják. Ugyancsak itt tartja évi kongresszusát a nagypáholy, és itt választja meg a külföldi delegátusokat és levelezőket.

A magyarországi szabadkőművesek a múltban rendszeresen eljártak Bécsbe az ottani testvérpáholyok üléseire. A szocialistáknak a bécsi városháza éléről való eltávolítása óta ezt a közösséget azonban nem ápolják. Most már csak a svájci világközpont[45] üléseire és a pozsonyi „Lessing zu den 3 Ringen" páholy kongresszusaira küldik ki a magyarországi nagypáholy megbízottait. /:Rendszerint Balassa József szokott egy pár vezető taggal kiutazni.:/

[45] A szabadkőművesség nem világszinten centralizált mozgalom, így a forrás itt nyilván túloz, valamiféle világméretű szabadkőműves összeesküvést feltételezve. t feltételezve.

Ez az intézmény is a magyarországi szabadkőművesség egyik fedőszervezete. Az említett egyesület közgyűlésén, amelynek tartására alapszabályszerűen hatóságilag is kötelezve vannak, tulajdonképpen nem egyebek, mint szabadkőműves kongresszusok, szövetségi tanácsi és ítélőszéki ülések, vakolások, stb.

A magyarországi szabadkőművesség alapszabályai az úgynevezett „alkotmány" értelmében a szabadkőműves nagypáholy, valamint az összes páholyok minden év június 26-án gyűlést tartoznak tartani. Ez a nap /:János napja:/ a magyarországi Szimbolikus Nagypáholy alapítási évfordulónapja. A júniusi gyűlés megfelel az évi kongresszusnak. Ezeket a kongresszusokat a feloszlatás óta is minden évben megtartották. Első években csak magánlakásokban, később a Bajza utca 35 szám alatti házban. Az 1936-ban tartott kongresszus 3 napig tartott /:június 26, 27 és 28:/. Június 26-án a Bajzai utcai házban megtartotta kongresszusát a Szimbolikus Nagypáholy; a következő nap ugyanott a demokráciatábor. Külön összejövetelek voltak magánlakásokon és a „Pesti Lloyd" Társulat székházában. Végül június 28-án a „szünidei gyermekügyelő telep" zebegényi nyaralójában, ami kifelé úgy szerepelt, mint a zebegényi gyermeküdülő telep közgyűlése. Ezen részt vettek a bécsi páholy tagjai is.

A Bajza utca 35 szám alatt épületben szabadkőműves könyvtárat is létesítettek. A legtöbb

könyvet Gergely könyvkereskedő /:Grill:/, Hatvani Lajos[46] és Balassa József adományozták a könyvtárnak. Tervbe vették egy szabadkőműves múzeum felállítását is.

Az „Országos Gyermekvédő Egyesület" Laufer Sándor, a „Haladás" páholy volt nagymesterének az alapítása.

Az „Ingyen Kenyér Egyesület"-et a „Minerva" páholy alapította.

Az „Ingyen Tej Egyesület" ugyancsak a „Minerva" páholy alapítása.

A „Nyomorék Gyermekek Otthoná"-t a Deák Ferenc páholy alapította és tartja fenn.[47]

Az „Ingyen Kenyér Egyesület"-et jelenleg a Neuschloss páholy tagjai tartják fenn, összejöveteleiket Kovács Róbert sírkőgyáros Újpesti rakpart 12. szám alatti lakásán tartják. Igen aktív tagok itt Gábor Ignác fiúintézeti tulajdonos, Gárdonyi, stb. Idetartozott Madzsar József[48] is.

Az „Ingyen Tej Egyesület" vezetője Deutsch Ernő orvos, Tisza István út 12 szám alatti lakos.

A budapesti skót református egyház védnöksége alatt álló iskola /Vörösmarty u. 49-51:/ kifejezetten

[46] Báró Hatvany Lajos, született Deutsch Lajos, a zsidó származású író, szerkesztő és irodalmi mecénás (1880-1961) maga is szabadkőműves volt, a mozgalom egyik ismert és elismert tagja.

[47] A Nyomorék Gyermekek Országos Otthona is valóban a szabadkőműves mozgalom karitatív tevékenységéhez kapcsolódott. Az egyesület elnöke, Morvay Izsó textilgyáros valóban a Deák Ferenc páholy tagja volt. Vö. JÁSZBERÉNYI József: *A magyarországi szabadkőművesség története*, 123.

[48] Madzsar József (1876-1940 vagy 1944), orvos, társadalomkutató, kommunista szociálpolitikus. Az 1930-as években a Szovjetunióba emigrált, azonban a sztálini diktatúra idején letartóztatták, koncepciós perbe fogták és máig nem bizonyos, hogy 1940-ben vagy 1944-ben, végül kivégezték.

szabadkőműves intézmény, s már akkor is az volt, amikor a magyarországi szabadkőműves mozgalom nem is létezett. 1886. március 21-én, amikor a János-rendi és skót rítusú szabadkőműves páholyok egyesületek, a Vörösmarty utcai iskola is a Szimbolikus Nagypáholy irányítása alá került. Az iskola igazgatónője, Rau Erzsébet Rau Gottlóbnak[49], az elhunyt szabadkőműves nagymesternek a húga.

Magyar Miklós fővárosi bizottsági tag naponta ingyen levest osztogat az Almásy téren a környék szegényei részére. Költségei fedezésére tehetős szabadkőművesektől kap hozzájárulásokat. Rendszeresen az Angol-Magyar Bank több szabadkőműves igazgatója támogatja ezt az akciót.

Szabadkőműves befolyás alatt állnak a következő intézmények is:

Erzsébet Népakadémia, Népoktatási Kör, Néptanulmányi Társaság /:elnöke Vikár Béla:/,[50] Szabad Líceum, Országos Pártfogó Egyesület, Leányanyák Otthona, Nyomorék Gyermekek Otthona, Vándordiák Egyesület, Hajléktalanok Menhelye, Izraelita Fiúárvaház.

A szabadkőműves jótékonysági egyesületek önálló működésüket beszüntették, mivel a fennálló rendeletek

[49] Rau Gottlob (1861-1921), zsidó származású magyar kőszénbányaigazgató, az 1919-20-as forradalmak alatt szénelosztási kormánybiztos, 1919-ben szabadkőműves nagymester. 1921-ben, Velencei útja során hirtelen halt meg, halála kapcsán Horthy Miklós kormányzó is részvétét nyilvánította a családnak. Húga, Rau Erzsébet valóban a Vörösmarty utcában működő egyházi iskola igazgatónője volt.

[50] Vikár Béla (1859-1945), néprajztudós, népzenekutató, műfordító, a Magyar Tudományos Akadémia levelező tagja, többek között a Kalevala magyar fordítója.

megnehezítették, sőt, sok esetben lehetetlenné tették a gyűjtést.

Ezért Dr. Bakonyi Kálmán 1936. évi nagymester elhatározta, hogy a gyűjtési akciókat a saját kezében központosítja. Ő az elnöke ugyanis az Országos Gyermekvédő és Frőbel Egyesületnek, s így a szabadkőműves jótékonysági akciókra érkező összes adományokat ennek az egyesületnek a nevére számolják el.

A Postatakaréknál 11987, 21331, 21287, 10754, 11206 és 2560 számú csekkszámlákon folynak be a szabadkőművesek részére szánt adományok. A jelzett számlák az Országos Gyermekvédő és Frőbel Egyesület, az Ingyen Kenyér és Ingyen Tej Egyesületek és Dr. Balassa József nevére szólnak.

A külföldi testvérpáholyok felszólítására a magyarországi szabadkőművesek is külön alapot létesítettek a Németországból kiüldözött zsidók és politikai emigránsok részére.

Az alapot hivatalosan „Kultur Fond”-nak nevezik. Elszámolása a Gyermekbarát Egyesület keretében történik. Az alap kezelője Feleki Géza[51] hírlapíró, a Magyar Hírlap munkatársa és Dr. Hajdu Miklós, a Magyar Tudakozó Egylet vezérigazgatója.

A magyarországi szabadkőművesek az említett jótékonysági intézményeken kívül olyan nemzetközi kapcsolatokkal rendelkező intézményeket is támogatnak,

[51] Feleki vagy Feleky Géza (1890-1936) magyar újságíró, író, esztéta, a Magyar Hírlap főmunkatársa, a polgári radikalizmus jeles képviselője volt.

ahol a nemzetközi irányítás a szabadkőművesek kezében van. Ilyenek a következők:

„Cionista Mozgalom”. A nemzetközi cionista mozgalom minden reprezentánsa tagja valamely szabadkőműves páholynak.[52] A magyarországi cionista mozgalom szintén szabadkőműves irányítás alatt dolgozik, amióta a palesztinai zsidó állam gondolatának megvalósítását a nemzetközi szabadkőművesség felvette célkitűzései közé[53]. Igaz, hogy nálunk a szabadkőművesek és cionisták együttműködését megnehezíti, hogy az itteni cionista vezetők /:Miklós Gyula, Korein Dezső[54], stb.:/ azelőtt nem voltak szabadkőművesek, és a volt páholytagok csak azokat tekintik igazi szabadkőművesnek, akiket még a Szimbolikus Nagypáholy feloszlatása előtt szabályszerűen felvettek valamelyik páholy kötelékébe. A kérdést úgy oldották meg, hogy egy összekötő emberben állapodtak meg, Beregi Ármin mérnök személyében, aki régi páholytag, cionista és a „Magyarországi Palesztina Szövetség” elnöke. Az ő feladata gondoskodni arról is, hogy Palesztinába lehetőleg csak szabadkőművesek vándoroljanak ki. Az együttműködést viszont nagyon

[52] Igen túlzó leegyszerűsítés, habár a prominens zsidó értelmiségiek között is kétségtelenül voltak szabadkőművesek, többek között a mozgalom liberális-egalitárius eszmeisége okán

[53] A magyarországi cionista mozgalom és a szabadkőművesség ilyetén leegyszerűsítő összemosása egyértelműen a korszakra jellemző antiszemitizmus terméke, melytől láthatólag a közölt forrásszöveg sem mentes.

[54] Korein Dezső (1870-1944), textilkereskedő, prominens magyar zsidó értelmiségi, a budapesti és a szombathelyi izraelita hitközségek vezetője, a magyarországi cionista mozgalom tagja, a Szombat-Almanach zsidó hitéleti újság szerkesztője, 1944-ben, a Holokauszt áldozataként lelte halálát.

megkönnyíti az a körülmény, hogy a magyarországi Szimbolikus Nagypáholy nagymestere, Pfeiffer Ignác /:nagymesterré való felavatása még ezután fog megtörténni:/ maga is cionista vezér.

A fennálló kapcsolatra jellemző, hogy a nemzetközi szabadkőművesség felhívást intézett az összes szabadkőműveshez, hogy Palesztinába település céljaira vásároljanak parcellákat.

„Békemozgalom". Hollandiában „Humanitas" elnevezés alatt egyesületet alakítottak azzal az állítólagos célkitűzéssel, hogy küzdjenek háború esetén a polgári lakosság bombázása ellen.

Ez az egyesület minden nagyobb világvárosban, így Budapesten is irodákat alakított. Ez a fiók nálunk a „Magyar Béke Egyesület", amely Dr. Auer Pál[55] /:A Demokrácia páholy helyettes főmestere és a francia szabadkőműves nagypáholy tiszteletbeli tagja:/ és Dr. Vámbéry Rusztem[56] vezetése alatt áll. Antimilitarista propagandát folytató szabadkőműves intézmény, nagy hirdetője a francia-cseh külpolitikai orientációnak.

Pesti Lloyd Társulat[57]

---

[55] Auer Pál (1885-1978), nemzetközi jogász, író, műfordító, 1926-tól a Magyar Békeegyesület elnöke. 1946-tól párizsi magyar nagykövet, 1947-től emigrációban élt tovább Franciaországban, és haláláig a magyar politikai emigráció egyik meghatározó alakja maradt.

[56] Vámbéry Rusztem (1872-1948), magyar jogász, ügyvéd, író, polgári radikális újságíró, Vámbéry Ármin távolkelet-kutató fia, szabadkőművességére azonban nincs konkrét írásos bizonyíték a szabadkőművesek megfigyeléséről szóló, bizonyosan torzító belügyi iratokon kívül.

[57] A Pesti Lloyd Társulat 1853-ban alakult kereskedelmi egyesület, melynek célja a magyarországi kereskedelem fellendítése volt. Gazdasági tevékenységük mellett a Pester Lloyd című lapot is kiadták. Átfedése a szabadkőművességgel annyiban volt, hogy tőkések, gyáriparosok, a gazdasági élet szereplői az

Mindkét testület prononszírozott[58] szabadkőműves szövetkezés.

A „Halálbüntetés Elleni Mozgalom”,[59] amelyet Magyarországon Vámbéry Rusztem és több más ismert szabadkőműves ügyvéd tart kezében.

„Schalaraffia”.[60] Epikurista filozófiai társaság, amelynek tagjai között Magyarországon nyugalmazott katonatisztek is vannak.

Az „Emberi Jogokat Védő Liga”[61] kifejezetten szabadkőműves alakítás. A Genfben székelő nemzetközi szabadkőműves egyesülés, az „Association Maconiqe Internationale” már 10 évvel ezelőtt kimondta, hogy a Liga célkitűzéseit teljes egészében magáévá teszi, és azok teljesítésére minden szabadkőművest kötelez.

Osztrák-Magyar Monarchia korában, és persze később is, egészen 1945-ig igen gyakran voltak tagja a szabadkőműves mozgalomnak is.

[58] prononszíroz (régies, a latin pronunciatioból, német közvetítéssel) = hangsúlyoz, kiemel.

[59] Vámbéry Rusztem ügyvédként és humanista elveket valló értelmiségiként valóban egyik vezéralakja volt a magyarországi halálbüntetésellenes mozgalomnak.

[60] A Schlaraffia 1859-ben alapított, alapvetően német nyelven működő, nemzetközi filozófiai baráti társaság, mely alapvetően azt vallja, hogy az emberi élet és a világ humor nélkül nem érthető meg. Kapcsolatban a szabadkőművességgel csak humanista eszmeiségét tekintve áll, bár a történelem során kétségtelenül sok értelmiségi mindkét mozgalom tagja volt párhuzamosan. A mozgalom címerállata az uhu, mely egyszerre jelképezi a bölcsességet, a toleranciát és a humort. Érdekesség, hogy a náci háborús bűnös, a Holokauszt logisztikai megszervezője, Adolf Eichmann is tagja volt a mozgalomnak.

[61] Az Emberi Jogokat Védő Liga ugyancsak valóban szabadkőműves kötődésű humanitárius szervezet volt. Elnöke Auer Pál volt. Vö. JÁSZBERÉNYI József: *A magyarországi szabadkőművesség története*, 121.

„Good Templar Rend” [62], amely hivatalosan az alkoholizmus ellen küzd, a valóságban ezen tevékenység mellett komoly szerepe van az itteni szabadkőműves mozgalomban, főleg a páholyok nemzetközi összeköttetésének fenntartásában. A rend főtitkára egy dr. Robicsek nevű ügyvéd, akinek lakásán van a központ. Az igazi vezetője a rendnek Gerő Ödön[63] hírlapíró, ismert szabadkőműves mester, akinek nagy szerepe volt a páholyok 1918. októberi tevékenységében. A Good Templar Rend a Király utca 82 szám alatti klubhelyiségben tartja zártkörű előadásait, amelyeken többnyire külföldi előadók vesznek részt. A rend fővédnöke Ossian Lang[64], a New York-i nagypáholy főmestere.

A fenti nemzetközi akciók közé sorolhatók még a páneurópai és a Duna-konföderáció mozgalom és a Feministák Egyesülete. Ez utóbbi egyesület Magyarországon a Szimbolikus Nagypáholy védnöksége

[62] A Good Templar Rendet, az alkoholellenes mozgalom nemzetközi társadalmi szervezetét 1852-ben New Yorkban alapították. Magyarországon a Good Templar rend 1901 augusztusában alapította meg első páholyát. A szabadkőművesség analógiájára, azzal szoros átfedésben, páholyokba szerveződve működött, vezetője, a Nagytemplár, az amúgy prominens szabadkőműves társadalomtudós, Madzsar József volt.

[63] Gerő Ödön (1863-1939), született Grünhut Ödön, mérnök, újságíró, író, a Pester Lloyd belső munkatársa. Részt vett az Izraelita Magyar Irodalmi Társulat megalapításában. Az ő meghívására járt Budapesten Ibsen norvég drámaíró. Ugyancsak ő vetette föl elsőként a leánygimnáziumok létesítésének ötletét, amivel vitákat váltott ki.

[64] Ossian Herbert Lang (1865-1975), amerikai szabadkőműves neveléstudós és történész, egy ideig valóban az egyik New York-i páholy főmestere, aki többek között monográfiát publikált a New York állam területén működött szabadkőműves páholyok történetéről (*History of Freemasonry in the State of New York*).

alatt intenzív háborúellenes propagandát fent ki. 1938. január 26-én tartott évi közgyűlésén díszelnökké választották Dr. Balassa Józsefet, a nagypáholy helyettes nagymesterét, és ezzel teljessé vált az egyesület és a nagypáholy kapcsolata. Összejöveteleiket és előadásaikat az Országos Iparegyesület gróf Zichy Jenő utca 4 szám alatti helyiségben tartják. Ez a helyiség a budapesti szabadkőművesek és a védnökségük alatt működő szervezetek állandó tanyája.

A Feministák Egyesülete[65] Vámbéry Melanie[66] elnök irányítása és a francia Ligue de Droit de l'Homme anyagi támogatása mellett 2 év óta semmi mással nem foglalkozik, mint háborúellenes propagandával. Összeköttetésben áll Európa összes antimilitarista egyesületével. A taggyűjtés során főleg az aktív politikusok feleségeihez és egyéb női hozzátartozóihoz igyekeznek közel férkőzni. Az összejövetelek és előadások során főleg arról folyik a vita, hogy miként lehetne megakadályozni Magyarországnak a jövő háborújába való bekapcsolódását.

Az egyesületnek állítólag nagyon sok kommunista tagja is van, elsősorban az egyetemi hallgatónők

[65] 1904-ben alapított nőjogi és jótékonysági egyesület. A szervezet töredékesen fennmaradt fondja megtalálható a Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltárában: HU-MNL-OL-P 999.

[66] Vámbéry Melanie (1882-1945) nőjogi és filantróp aktivista, a magyar feminista mozgalom egyik vezéralakja, egy ideig Kunfi Zsigmond, a Tanácsköztársaság közoktatásügyi népbiztosának felesége, Vámbéry Ármin távolkelet-kutató testvére, Vámbéry (Wamberger) Sándor lánya, Vámbéry Rusztem unokatestvére, a Feministák Egyesülete elnöke, 1945-ben a Holokauszt áldozataként halt meg.

soraiból. Összejöveteleiken igen sok fiatalkorú középiskolai diákleány is részt szokott venni.

A magyarországi szabadkőművesek nagy eseménynek tartják Bakonyi Kálmán és Balassa József születésnapjait. Ezeken a napokon /: február 10 és március 13:/ a Bajza utca 35 szám alatti székházban ünnepélyes összejöveteleket szoktak tartani, amelyeken a „Grossloge von Wien" is kiküldöttekkel képviselteti magát. Az 1936. évi március hó 13-án megtartott összejövetelen 233-an vettek részt, s az ünnepeltet Dalnoki-Kovács Jenő, az Országos Iparegyesület igazgatója a Korvin Mátyás páholy nevében köszöntötte fel.

A Magyarországi Szimbolikus Nagypáholy egyik fő munkaprogramja a külföldi páholyokkal való együttműködés és a baráti kapcsolatok kimélyítése.

Legnagyobb súlyt helyeznek a csehszlovákiai páholyokkal való együttműködésre. Ennek oka főleg az, hogy a nemzetközi szabadkőműves mozgalom irányítását a csehek ragadták magukhoz, és a páholyok nemzetközi irodáját, az A. F. L. /:Allgemeine Freimaurer Liga:/-t és az A. M. I.-t is Prágába helyezték át.

Amikor ugyanis Ausztriában a jobboldal került uralomra, a szabadkőművesség helyesebbnek látta, ha a bécsi szabadkőműves nemzetközi fórumokat onnan kitelepítik.

Először Párzsiba, majd Svájcba akarták azokat vinni, de előző helyen francia jobboldali mozgalmak, utóbbi helyen a páholyok feloszlatása érdekében megindult populáris akció ezt meghiúsította.

Olyan országra volt tehát szükség, ahol az állam vezetői a páholyokból kerültek ki, s emellett a páholyellenes mozgalom jelentéktelen. Így esett a választás Csehországra, ahol úgy Masarik, mint Benes és Hodzsa[67] tárt karokkal várták a külföldi mestereket.

1936. augusztus 27-től 31-ig 3 napos konventet tartott Prágában úgy az A. F. L. mint az A. M. I.

Az A. F. L. gyűlésein részt vettek magyar delegátusok Balassa József vezetésével.

Az A. M. I. elnöke, Constant Piere csehszlovák nagymester lett. Az A. F. L. elnöke tovább is Fritz Uhlmann[68] svájci nagymester maradt, de a cseheknek az a törekvése, hogy ebbe az állása is cseh állampolgárt juttassanak be.

A magyar szabadkőműveseket mindezek a dolgok nem zavarták, és így továbbra is hűségesen statisztálnak Csehország, Benes és Hodzsa ünnepléséhez. Szervezeti ügyükben elfogadják a most már teljesen cseh befolyás alá került nemzetközi szabadkőműves központok utasításait.

A prágai szabadkőművesek az összeomlás után különböző, a „Nagy Orient" felsőbbsége alatt álló, de egymástól független páholyokban csoportosulnak. A páholyok egységes szervezetbe való tömörítése 1935 őszén történt meg.

A két nagy cseh páholy, a „Komensky" és az „Október 28" nevű páholyok nagymestereinek, Lanynak

[67] Milan Hodža (1878-1944), csehszlovák politikus, újságíró, 1935-1936-ban Csehszlovákia miniszterelnöke.

[68] Fritz Uhlmann (1881-?), svájci orvos és gyógyszerész, szabadkőműves nagymester, aki egy ideig valóban volt az Allgemeine Freimaurer Liga elnöke is.

és Benesnek sikerült felekezetre és nemzetiségre tekintet nélkül az egységet megteremteni a Brüxi páhollyal, amely a németvidéki páholyok közül jelentősebb szerepet visz. 1935. október 28-án létrejött a németvidéki és a csehországi páholyok általános egyesülése.

Az úgynevezett „Nagy Nemzeti Páholy" alakuló ülésén pedig megtörtént a pozsonyi és a kassai páholyok szerves bekapcsolása is. Ez az egyesülés Krausz, Seracky és a kommunista Tausszig[69] műve.

A csehszlovákiai páholyok munkájában vezető szerepet játszik Fazekes Skoda-igazgató.

A csehországi magyarok leginkább a következő páholyokba vannak beszervezve: Pozsonyban a „Hallgatagság", „Testvériség" és „Lessing zu den drei Ringen", Prágában a „Humanitas", felvidéken pedig a „Hegyvidék", „Gömör", „Szepes" és „Ressurexit" elnevezésű páholyokba.

Ezek a páholyok egy új közös székhelyet alakítottak Märisch Ostrauban, és ott „A Magyar Nap" címmel szabadkőműves folyóiratot indítottak.

Prágában az ottani „Svobodny Zednár" című újság mellékleteként „A szabadkőműves" címmel magyar nyelvű melléklet jelenik meg. Ugyancsak ennek a lapnak a németnyelvű melléklete a „Der Freimaurer". A lap a csehszlovák Nemzeti Nagypáholy hivatalos orgánuma. A magyarországi előfizetési díj szokatlanul magas: évi 50

[69] Feltehetőleg Josef Taussig (1914-1945) kommunista csehszlovák íróról és újságíróról, a Pravo című kommunista lap szerkesztőjéről lehet szó a forrásban. A németek 1944-ben családjával együtt deportálták, 1945-ben, a Holokauszt áldozataként halt meg a flossenbürgi koncentrációs táborban.

pengő. A budapesti főmegbízott: Gergely Rezső, a Grill-féle könyvkereskedés tulajdonosa.

A magyarországi szabadkőművesek a romániai magyar szabadkőművességgel is szoros kapcsolatot tartottak fenn.

A romániai magyar városokban működő páholytagokkal azonban ezt a kapcsolatot nem a páholyokon, hanem az erdélyi szabadkőműves kultúregyesületeken keresztül ápolták.

A legnagyobb erdélyi magyar szabadkőműves kultúregyesülete a kolozsvári „Ady Endre" Társaság, amelyet szabadkőművesek hívtak életre, és ezek használták fel az egyesület keretét, hogy a csonka-magyarországi és az utódállamokbeli magyar szabadkőműves íróknak, költőknek és intellektueleknek közös propagandaszervezetet nyújtsanak.

Az erdélyi szabadkőműves páholyoknak – az Ady Endre Társaságon keresztül – számtalan magyarországi tagja volt. Azok a magyar írók, művészek, akik Erdélybe utazgattak /: mint például Zsolt Béla,[70] Karinthy Frigyes,[71] báró Hatvany Lajos, Fehér Artur,[72] stb.:/ az Ady Endre

[70] Zsolt Béla (1898-1949), született Steiner Béla, a Nyugat második nemzedékéhez sorolt író, polgári radikális újságíró, feltehetőleg 1934-ben került kapcsolatba a szabadkőműves mozgalommal. Zsidó származása okán a második világháború alatt behívták munkaszolgálatra, ahonnét 1945-ben betegen tért haza. 1945-től a Magyar Radikális Párt társelnöke, 1947-től országgyűlési képviselő.

[71] Karinthy Frigyes (1887-1938), az ismert magyar író maga is szabadkőműves volt.

[72] Feltehetőleg Fehér Artúr (1886-1945) színművészre utal a forrás, aki többek között a Vígszínház tagja volt, illetve rendszeresen járt külföldre és rendezett magyar irodalmi esteket.

Társaság[73] útján testvéri kapcsolatokat tartottak fenn az ottani szabadkőműves mozgalommal is, és részt vettek az ottani páholy-összejöveteleken. Hatvany Lajos például mecénása a kolozsvári páholy mozgalomnak is, és az Ady Endre Társaságnak.

Az Ady Endre Társaság budapesti összekötője Szirtes Andor[74], a „Szocializmus" munkatársa, pozsonyi megbízottja pedig Szalatnay Rezső[75], aki egyik vezetője a szlovenskoi páholymozgalomnak és a „Sarló" szervezkedésnek.

Az Ady Endre Társaság vezetője, Jancsó Elemér[76] 1936 decemberében könyvet adott ki a „A magyar szabadkőművesség irodalmi és művelődéstörténeti szerepe"[77] címen.

---

[73] Az Ady Endre Társaság 1919-ben, rögtön a költő halála után, az ő tiszteletére alakult nagyváradi irodalmi és művészeti egyesület volt, alapvetően liberális erdélyi magyar értelmiségi kör, mely valóban szoros kapcsolatban állt a szabadkőművességgel, főleg a kolozsvári magyar Unio páhollyal, amely az erdélyi magyar szabadkőművesség anyapáholya volt. A szervezet titkára ekkoriban valóban Zsolt Béla volt. Vö. BAKÓ Endre: *A nagyváradi Ady Társaság*, Alföld, 1979/5, valamint: JÁSZBERÉNYI József: *A magyarországi szabadkőművesség története*, 119.

[74] Szirtes Andor (1907-1943), újságíró, publicista, a Horthy-korszak ismert, marxista elveket valló, rendszerkritikus újságírója.

[75] Szalatnay Rezső (1904-1977), felvidéki születésű író, műfordító, irodalomtörténész, tanár, a Horthy-korszakbeli baloldali-liberális értelmiség ismert képviselője. Számos írásában népszerűsítette a cseh és a szlovák irodalom eredményeit, illetve a magyar irodalommal való kapcsolatukat.

[76] Jancsó Elemér (1905-1971), irodalomtörténész, kritikus, szerkesztő, 1945-től haláláig a kolozsvári Babes-Bolyai Tudományegyetem magyar irodalmi tanszékének tanszékvezető professzora, irodalomtörténészi munkája elsősorban a felvilágosodás és a reformkor irodalmának és művelődéstörténetének értelmezésére terjedt ki.

[77] Jancsó Elemér valóban 1936-ban publikálta Kolozsváron *A magyar szabadkőművesség irodalmi és művelődéstörténeti szerepe* című

A román kormány 1937 elején betiltotta az erdélyi magyar szabadkőműves páholyok működését[78] /:12 városban összesen 14 páholy működött:/. Ezek akkor mind a magyarországi nagypáholy fennhatósága alá tartoztak. Kiszakítás után a bukaresti nagypáholy fennhatósága alá helyezték magukat.

A romániai politikai fordulat újabb gondot okozott a magyarországi Szimbolikus Nagypáholy vezetőségének. A feloszlató rendelkezés elsősorban a magyar kisebbségi páholyokat érintette. A romániai magyar páholyok vezetősége akkor küldöttséget küldött Budapestre tanácsért, hogy mihez tartsák magukat a rendelettel szemben. A magyar páholyvezetőség akkor még könnyen tudott tanácsot adni. Pár nap alatt megállapíthatták, hogy a Tatarescu-kormány[79] rendelkezése csak formai jellegű volt: a szélsőjobboldal kívánságára adta ki a rendeletet, de nem volt szándékában, hogy a páholyok működését komolyan akadályozza. Az erdélyi magyar páholyok tehát – kevesebb nyilvánosság mellett – tovább folytatták működésüket. De Goga Oktávián[80] kinevezése fordulatot

---

művelődéstörténeti monográfiáját, mely máig a magyarországi szabadkőművesség történetének egyik alapos és értékes összefoglaló műve.

[78] Romániában 1937-ben valóban betiltották a szabadkőművesség működését, így értelemszerűen az erdélyi magyar páholyok működését is.

[79] Gheorghe Tătărescu (1886-1957), román politikus, 1934-1937, valamint 1939-1940 között románia miniszterelnöke, 1945-1947 között románia külügyminisztere.

[80] Octavian Goga (1881-1938), román költő, drámaíró, antiszemita is nacionalista politikus, 1919-1926 között több miniszteri tisztséget is betöltött, 1937-1938-ban rövid ideig Románia miniszterelnöke, nevéhez számos, a zsidóság és a trianoni békeszerződés után Romániában rekedt erdélyi magyarság jogait csorbító intézkedés kapcsolódik. Érdekes módon egy ideig Ady

hozott a szabadkőműves mozgalomban is. A páholyok nem mernek működni, és a főmesterek a már kitűzött összejöveteleket is bizonytalan időre elhalasztották.

A magyarországi Szimbolikus Nagypáholy vezetősége Pfeiffer Ignác elnöklete alatt tartott ülésén kimondta, hogy a budapesti anyapáholy kötelessége a bajba jutott erdélyi mozgalom megsegítése. Sürgős utasítást küldtek tehát Erdélybe, amely úgy szól, hogy ideiglenesen minden akciótól tartózkodjanak, csak az ad hoc bizottság figyelje a szabadkőművességet érdeklő fejleményeket. Ha nem változik a mai szabadkőműves-ellenes irányzat, akkor elkerülhetetlen a mai páholyok tényleges átalakítása és a mozgalmak külországbeli nagypáholyokhoz kapcsolása, vagyis annak a formának a módosítása, amelyet a magyarországi mozgalom számára is bevezettek az „In Labori Vitrus" által.

/A kolozsvári Unió szabadkőműves páholy tagnévsorát lásd a / alatti mellékletben./

1937. március végén a jugoszláviai szabadkőműves páholyok „Alkotás", „Stella Orientalis", „Jövendő" és „Auróra" küldöttsége Budapesten járt, s tisztelgő látogatást tett Bakonyi Kálmánnál és Balassa Józsefnél. A küldöttség vezetője Dr. Várady Imre[81], a jugoszláviai magyar párt elnöke volt, aki a vajdasági írók

---

Endre barátja volt, akinek halála után megvásárolta az Ady házaspár csucsai kastélyát.

[81] Várady Imre (Katalinfalva, 1876. márc. 1. – Nagybecskerek, 1959. márc. 5.): vajdasági magyar politikus, ügyvéd. Már egészen fiatalon bekapcsolódott az ellenzéki Függetlenségi Párt munkájába. 1939-ben mint egyetlen magyar szenátor képviselte a magyar kisebbséget a belgrádi országgyűlésben. A II. világháború befejezése után beválasztották a Népfront vezetőségébe. Később magas életkora miatt visszavonult a politikai élettől.

budapesti hangversenyén is szerepelt mint az ottani magyar írók vezetője. Várady és Bakonyi a két ország baráti közeledésének előkészítéséről tárgyalt. Várady referált arról is, hogy a jugoszláviai magyar szervezetek csaknem kivétel nélkül szabadkőműves irányítás vagy befolyás alatt állnak. Várady a nagykanizsai „Munka" páholy vezetőinél is látogatást tett. A nagykanizsai testvérek közül többen vettek részt már jugoszláviai páholyok évi közgyűlésén is.

A magyarországi szimbolikus nagypáholy vezetősége aggodalommal értesült arról, hogy – nyilván olasz befolyásra – jugoszláviai szabadkőművességet is a feloszlatás veszélye fenyegeti. Jugoszláviában is elsősorban a magyarokat érintené az intézkedés, még inkább, mint Romániában, mert míg Erdélyben főleg a zsidók tömörültek a magyar páholyokban, addig Jugoszláviában a magyar főmesterek egyben az ottani magyar párt vezetői is.

A Magyarországi Szimbolikus Nagypáholy január 5-én hivatalos átiratot kapott a jugoszláviai nagypáholy kötelékébe tartozó magyar páholyok vezetőségétől, melyben ezek értesítik a magyarországi páholytestvéreket, hogy a kedvezőtlen viszonyok miatt az ottani páholyok, tehát úgy a szerb, mint a német és magyar páholyok is, ez év elejétől további intézkedési szüneteltetik tevékenységüket.

A párizsi magyar szabadkőművesek a 8. rue Puteauchs alatt lévlő „Les Amities Internationales" páholyban tömörültek.

Magyarországon jelenleg a következő szabadkőműves páholyok, illetve körök működnek:

Archimedes, amely jelenleg „Péntek esti asztaltársaság" néven működik. Ez a páholy volt a legkisebb a budapesti páholyok között. Régi tagjai között Kunfi,[82] Varjas,[83] Lengyel,[84] Rónai[85] és Klein[86] népbiztosok neveivel találkozhatunk. Mostani összejöveteleiken csaknem kivétel nélkül gazdag emberek vesznek részt. Az asztaltársaság elnöke Illés Marcell dúsgazdag magánzó /lakás: Bécsi utca 5/. A tagok között vannak: Magyar Bertalan, a Magyar Konfekcióművek Rt. alelnök-igazgatója /lakás: Vilma Királynő út 40/, Ágoston Mihály, a Magyar Általános Takarékpénztár igazgatója, Epinger Károly gyáros, stb., stb.

Speciális feladatköre ennek a társaságnak, hogy a nagyvállalatoknál megüresedő állások betöltésénél szabadkőműveseket, illetőleg hozzátartozóikat támogassák. Ettől a társaságtól indult ki az az akció,

---

[82] Kunfi Zsigmond (1879-1929), politikus, újságíró, irodalomtörténész, a Tanácsköztársaság közoktatási népbiztosa.

[83] Varjas Sándor (1885-1939), született Weisz Sándor, filozófus, egyetemi tanár, a Tanácsköztársaság alatt a közoktatási népbiztos közvetlen munkatársa, a propagandaosztály vezetője, moszkvai emigrációban halt meg 1939-ben.

[84] Lengyel Gyula (1888-1938), született Goldstein Gyula, közgazdász, a Tanácsköztársaság pénzügyi népbiztosa, 1938-ban, szovjet emigrációban halt meg, a sztálini tisztogatásnak esett áldozatul.

[85] Rónai Zoltán (1880-1940), született Rosenthal Zoltán, ügyvéd, szociológus, a Tanácsköztársaság ideje alatt igazságügyi népbiztos, majd a belügyi népbiztos helyettese, Kunfi Zsigmond sógora, belgiumi emigrációban halt meg 1940-ben.

[86] Kelen József (1892-1938), született Klein József, gépészmérnök, a Tanácsköztársaság ideje alatt szociális termelésért felelős népbiztoshelyettes, majd népbiztos, szovjet emigrációban halt meg, 1938-ban sok emigráns kommunista politikushoz hasonlóan a sztálini tisztogatásnak esett áldozatul.

hogy a Magyarországi Szimbolikus Nagypáholy vezetősége közbenjárt a nagy iparvállalatok és bankintézetek vezetőinél, hogy a tisztviselő-felvételnél ne mellőzzék a zsidókat. Az őszi nagytanácson többen felháborodottan tiltakoztak az ellen, hogy zsidó vezetés alatt álló vállalatok – köztük olyanok is, ahol páholytestvérek dirigálnak – az „arányszám" kedvéért sorra elutasították a zsidó jelentkezőket. A nagypáholy intervenciója után sok vállalat revideálta felekezeti politikáját. Vida Jenő[87] például kijelentette, hogy a MÁK-nál[88] és a vele üzletbarátságban álló vállalatoknál többet hasonló „anomália" elő nem fordulhat.

Az „Archimedes" évenként évkönyvet szerkeszt, amelyet sokszorosítva küld tagjainak és megszállott területeken dolgozó magyar páholyoknak. Az évkönyv szerkesztője egy Tolnai nevű volt tanár.

A társaság jelenlegi elnöke Epinger Károly gyáros.

A „Budapest" Kálmán Henrich bankigazgató vezetése alatt áll.

A „Comenius" Pfeiffer Ignác vezetése alatt.

A „Corvin Mátyás" Kör tagjai Dr. Török László mérnök özvegyének lakásán jönnek össze. Dr. Török életében egyike volt a magyar szabadkőműves mozgalom legtekintélyesebb vezéreinek. Ő képviselte a magyarországi nagypáholyt az „Association Maconique Internationale" genfi kongresszusain. 1923 végén ő hozta

[87] Vida, született Weil Jenő (1872-1945), zsidó származású magyar vállalkozó, iparvállalati igazgató, a Magyar Általános Kőszénbánya Rt. vezérigazgatója. 1945-ben a Holokauszt áldozataként lelte halálát.

[88] Feltehetőleg a Magyar Általános Kőszénbánya Rt. vállalatra való utalás.

össze az A. M. I. vezetőit Bethlen István gróffal,[89] akivel a magyarországi páholyok felszabadítása érdekében tárgyaltak. Dr. Török meghívására Reverchon[90] svájci nagymester és Ossian Lang New York-i nagymester is ellátogattak Budapestre, s többek között a Kormányzó Úrnak[91] is kérvényt nyújtottak be a szabadkőműves páholyok működésének újbóli engedélyezése iránt.

Dr. Török halála után özvegye vette át a Corvin Mátyás páholy dolgait, amelyben Dessberg Antal, a salgótarjáni kőszénbánya igazgatója segédkezik neki. A páholy, illetve kör jelenlegi vezetője dr. Faragó Aladár, a Hungária Műtrágyagyár igazgatója.

A „Deák Ferenc" Kör Morvai Izsó és Piedler, a lengyár igazgatójának vezetése alatt áll. Ezek tartják fenn a nyomorék gyermekek otthonát.

A „Demokrácia" Kör Bakonyi Kálmán vezetése alatt működik. Helyettese dr. Auer Pál ügyvéd. A nagypáholyban nagy szerepet játszik még dr. Temesvári Rezső nőorvos, Erzsébet körút 32 szám alatti lakos. Ez a páholy segítette Vázsonyi Vilmost emigrációja alatt, s később pedig ez taníttatta Vázsonyi Jánost. A páholy Pikler Gyula szerkesztőségében kiadja az „Állam és

[89] Egyértelmű utalás Bethlen István (1874-1946) korábbi miniszterelnökre, aki a forrás keletkezésének idején Horthy Miklós kormányzó tanácsadója és a felsőház tagja.

[90] Isaac Reverchon (1862-1927), egyetemi tanár, egy időben svájci szabadkőműves nagymester.

[91] Egyértelmű utalás Horthy Miklós (1868-1957) kormányzóra, akihez regnálása során valóban több kérelmet intéztek, hogy újra engedélyezze a szabadkőművesség működését, azonban erre 1920 és 1944 között egyszer sem került sor.

polgár” című lapot, és fenntartja az Országos Gyermekvédő és Fröbel Egyesületet.

Az „Eötvös” páholy vezetője Magyar Bertalan gyáros. Jelentős szerepet játszanak a páholyban még: Décsi Imre idegorvos /lakás: Veres Pálné u. 34./, Kolner Arthur ügyvéd /lakás: Pannónia utca 8/.

A „Fáklya” [páholy] Dr. Gaál Jenő ügyvéd vezetése alatt áll. Jelentősebb tag: Dr. Gaál Vilmos.

A „Galilei” [páholy] Eleissig Sándor bank-vezérigazgató vezetése alatt áll.

A „Haladás” [páholy] dr. Kaunitz Lajos tanár vezetése alatt áll. Fenntartja a budapesti Szünidei Gyermeküdülő Telepet /Zebegényben/.

„Martinovits”. Ennek a páholynak a kezében van az úgynevezett „Társadalomtudományi Társaság”. Szellemi vezére Jászi Oszkár. Egyik jelentős tagja Vámbéry Rusztem. „Századunk” címmel Varró A. szerkesztésében lapot adnak ki. Az Újpesti rakpart 6 szám alatti házban és a Lánchíd Kávéházban szoktak találkozni. Vezetője jelenleg: Dr. Varró István kamarai titkár.

„Minerva” páholy. Dr. Deutsch Ernő főorvos vezetése alatt áll.

„Neuschloss” [páholy]. Kovács Róbert sírkőgyáros vezetése alatt áll. Az Ingyenkenyért és Ingyentej Egyesületet tartja fenn.

„Eötvös” páholy. Vezetője Magyar Bertalan gyáros. Jelentős szerepet játszanak a páholyban még: Décsi Imre idegorvos /lakás: Veres Pálné utca 84/, Kolner Arthur ügyvéd /lakás: Pannónia utca 8./.

„Reform” [páholy]. Vészi József[92] hírlapíró és dr. Bárdos György ügyvéd vezetése alatt áll. Ez a páholy adja ki a Pester Lloyd című újságot.

„Renaissance” páholy. 1935-ben alakult. Ide azok a gazdag ipari vezérek tömörültek, akik a múltban nem rendelkeztek olyan állással, amely indokul szolgált volna a páholyokba való felvételükre. Az 1921-1935 esztendők alatt kialakult ipari konjunktúra során azonban állásban és vagyonban is igen sokan nagyon megerősödtek. Ágoston Manó, a Kispesti Textilgyár vezérigazgatója és még egy csomó új textilmágnás alakították az új páholyt, melyet azonban a Szimbolikus Nagypáholy vezetősége hivatalosan nem ismer el, mivel az alakulásánál és a tagok felvételénél nem tartották be a szabadkőművesség kötelező formalitásait. Ezzel szemben hivatalosan is elismerik mindazok szabadkőműves tagságát, akik a Magyarországi Nagypáholy feloszlatása óta valamelyik bécsi vagy pozsonyi páholyban jelentették belépésüket és a kötelező formalitásoknak alávetették magukat. Ezen a módon nagyon sokan szereztek szabadkőműves tagságot. Az új tagok közül dr. Strauss Imre, a Pharmacia gyógyszerészeti gyár vezérigazgatója áldoz legtöbbet szabadkőműves célokra.

„Sas” [páholy]. Grosshaus Károly téglagyári igazgató vezetése alatt áll.

„Világ”. Gábor Ignác internátus-tulajdonos vezetése alatt áll.

[92] Vészi József (1858-1940), született Weiss József, újságíró, 1899-1905 között országgyűlési képviselő, a Budapesti Napló liberális értelmiségi napilap korábbi főszerkesztője.

Az „Anonymus”, „Erzsébet”, „Humboldt”, „Hajnal”, „Hungária”, „Kazinczy”, „Madách”, „Március”, „Nemzeti”, „Pátria”, „Progressió”, „Prometheus”, „Szilágyi Dezső”, „Türr István” elnevezésű páholyok végleg megszűntek.

A vidéki városok közül Gyöngyösön és Nagykanizsán vannak páholyok, illetve körök. Előbbi helyen „Akác”, az utóbbi helyen a „Munka” elnevezésű páholy dolgozik. Ennek vezetője Schwartz Ottó, gyakran jár fel Bécsbe páholyülésekre.

A magyarországi szabadkőműves intézmények, illetve a nagypáholy fenntartási költségeihez az egyes páholyok /körök/ a következő %-os kulcs szerint járulnak hozzá:

Demokrácia	14 %
Archimdedes	10 %
Budapest	10%
Comenius	10 %
Eötvös	10 %
Galilei	10 %
Corvin Mátyás	6 %
Fáklya	6 %
Könyves Kálmán	6 %
Sas	6 %
Világ	6 %
Deák Ferenc	1 %
Haladás	1 %
Martinovics	1 %
Minerva	1 %
Neuschloss	1 %
Reform	1 %

_____
100 %

Azok a páholyok tehát, amelyek karitatív intézményeket tartanak fent, csak jelentéktelen hozzájárulásokat fizetnek. Kivételt képez a Demokrácia, amely mint főpáholy aránylagosan a legtöbb hozzájárulást fizeti, minthogy a legtöbb jövedelemmel rendelkezik.

Budapesten több külföldi páholy magyarországi fiókja is működik, így: a párizsi Grand Orient pesti fiókcsoportja dr. Auer Pál vezetése alatt.

A londoni Odd Felow páholy fiókja dr. Vámbéry Rusztem vezetése alatt.

A cseh „Die drei Ringen" fiókja dr. Friedman Ignác vezetésével és a bécsi „Kosmos" páholy fiókja dr. Friedman Ernő vezetésével.

A Magyarországi Szimbolikus Nagypáholy 1937. évre választott tisztikara a következő volt:
nagymester: Bakonyi Miksa /1937. év végével lemondott, az új nagymester Pfeiffer Ignác lett, akinek a felavatása 1938. év elején fog megtörténni./
helyettes nagymesterek: Pfeiffer Ignác és Balassa József
főfelügyelő: dr. Gaál Jenő ügyvéd
helyettes főfelügyelő: Dr. Temesváry Rezső orvos
főtitkár: Fleissig Sándor bankigazgató
fővizsgáló: Magyar Bertalan
főkönyvtáros: Gergely Rezső könyvkereskedő
főlevéltáros: Gerő Ödön hírlapíró
főgazda: Dr. Kaunitz Lajos tanár

A tisztikar egyes állásai, amelyek a szertartásokkal vannak összefüggésben még „főkardtartó”, „főzászlótartó”, „főalamizsnás” stb. nincsenek betöltve.

A tisztikar tagjai még a tiszteletbeli nagymesterek is. Ezek olyan külföldiek, akik a magyar szabadkőművességnek szolgálatot tesznek. Legelőkelőbb tiszteletbeli nagymestere a budapesti nagypáholynak a jelenlegi angol király.

A magyarországi szabadkőművesek külföldről csak az amerikai testvérpáholyoktól szoktak némi anyagi segítséget kapni. Ezekkel a páholyokkal az érintkezést Wolfinger Lajos volt hajótulajdonos, jelenleg magánzó /Jókai utca 3/ tartja fenn, aki tiszteletbeli tagja az amerikai Ohio nagypáholynak.

A magyarországi nagypáholy összes anyagi ügyeinek intézését egy bizottság végzi, amelynek tagjai:

Dr. Bakonyi Kálmán
Dr. Balassa József
Dr. Brüll Dániel
Dallos Rezső bankigazgató
Develák Károly nyugalmazott bankigazgató
Epinger Károly gyáros
Felissig Sándor bankigazgató
Fónagy Béla
Dr. Gold Simon
Hirschl A. Hugó
Dr. Iricz Miksa bankigazgató
Kammer Vilmos bankigazgató
Kovács Róbert sírkőgyáros

Morvai Izsó textilgyáros
Neugröschel Lajos bankigazgató
Pfeiffer Ignác nyugalmazott műegyetemi tanár
Dr. Szűcs József
és
Dr. Temesvári Rezső orvos

/A magyarországi szabadkőműves mozgalomban résztvevők névjegyzékét lásd a b./ alatti mellékleten./

Magyarországra több szabadkőműves folyóirat jár, amelyek innen nincsenek kitiltva, így akadály nélkül jöhetnek be az országba. Legtöbb példányban jön be a „Wiener Freimaurer Zeitung". A kolozsvári Unió páholy magyar nyelven adja ki a „Testvériség" című folyóiratot, amely dr. Mezei Sándor szerkesztésében jelenik meg.

Az Ausztriában megjelenő összes szabadkőműves nyomtatványok főbizományosa Eisenstein Jacques könyvkereskedő.

Az eddig felsorolt folyóiratokon és szabadkőműves sajtótermékeken kívül meg kell még említeni a szintén szabadkőműves irányítás alatt álló, Budapesten megjelenő „Magyar Hírlap" című hetilapot, amely Friedmann Ernő[93] és Roos Dezső[94] szerkesztésében

[93] Friedmann Ernő (1883-1944) ügyvéd, jogtudós, egyetemi tanár, 1933-39-ben a Magyar Hírlap felelős szerkesztője, 1944-ben a németek elhurcolták, német koncentrációs táborban lelte halálát.

[94] Rooz vagy Roos Rezső (1879–1963): újságíró. Jogásznak készült, de tanulmányait nem fejezte be. 1901-ben a Magyar Szónál kezdte újságírói pályáját. 1906-ban átlépett a Magyar Hírlaphoz, melynek előbb munkatársa, majd 1914-től felelős szerkesztője. 1945 után az Új Élet című egyházi lap szerkesztője.

jelenik meg. A Pester Lloydon kívül ez tekinthető a magyarországi szabadkőművesség szócsövének.

A nemzetközi szabadkőművesség kétségbeesetten tapasztalja a jobboldali erők fokozatos térhódítását Európában, mely már egyebek közt azzal a veszéllyel fenyegeti őket, hogy Olaszország, Németország és Magyarország után most már más országokban is indexre kerülnek.[95] /Spanyolországban a nemzeti kormány már kiirtotta a páholyokat az uralma alá került területeken[96]. Svájcban 1937-ben, úgynevezett populáris akció után sok ezek ottani állampolgár javaslatot nyújtott be a tartományi gyűléshez a páholyok feloszlatása iránt. Ez a javaslat azonban eredménytelen maradt./

Abban a világnézeti harcban, amely a két politikai szélsőség között egyre élesebb kontúrok között bontakozik ki, és Európát két részre, a Moszkva-Párizs-Prága közt alakul vörös arcvonal táborába és a Berlin-Róma tengely szövetséges államaira osztotta, a nemzetközi szabadkőművesség minden erejével az első mellé állott.

A politikai előkészületek éreztetik hatásukat a szabadkőműves páholyok tevékenységében, amennyiben a társadalmi /jótékonysági stb./ akció mindenütt háttérbe szorult a politikai jellegű jelszavak /békemozgalom, leszerelés, stb./ propagálása és érvényesítése mögött.

---

[95] A korszakban Ausztriában, Németországban, Olaszországban és más nacionalista államokban is természetesen be volt tiltva a szabadkőművesség működése.

[96] A spanyol polgárháború alatt, majd végül utána Francisco Franco tábornok ultrajobboldali kormánya ugyancsak betiltotta a szabadkőművességet.

A társadalmi és a sokat hangoztatott karitatív működés ma már csaknem kizárólag a politikai emigránsok segélyezésére és a palesztinai település alimentálására korlátozódott. Annál erősebb harci zajjal követelik a leszerelést, természetesen csak az eredeti népszövetségi alapelvek nívójára, amely a párizsi szocialista szabadkőműves kormányzatnak és szövetségeseinek döntő fölényét biztosítja.

Az 1936 tavaszán megindult háborús híresztelésekkel kapcsolatban a nemzetközi szabadkőművesek szervezete szükségesnek látta a nyílt állásfoglalást, és míg kifelé a békemozgalom és a leszerelési akció jelszavait hangoztatja, addig belülről általános offenzíva előkészítéséről tárgyalnak a Német Birodalom törekvései ellen.

Az A. M. I. 1936. március havi luxemburgi konventje a háború kérdésében felhívást intézett a világ összes szabadkőműveséhez, hogy a békét minden eszközzel tartsák fenn.

A fenti békerezolúcióval egy időben az összes szabadkőműves páholyokban megindult a munka Németország ellen, és egymás után hozták a határozatokat a németellenes beavatkozás szükségességéről azzal az indoklással, hogy a német politika állandóan háborús veszélyt jelent Európára. Még az emigrációban lévő német nagypáholy, a „Symbolische Grossloge von Deutschland im Exil” is hasonló határozatot hozott. Az „In Labori Virtus” páholyban szintén izzó németellenes hangulat uralkodik.

Abban a pillanatban, amikor Spanyolországban megkezdődött a jobboldali felkelés, a nemzetközi szabadkőművesség azonnal akcióba lépett a népkormány megsegítésére. Külön ok volt erre a sürgős támogatásra az a körülmény, hogy Spanyolországban éppen a legutóbbi időkben kezdett nagy erőre kapni a szabadkőműves mozgalom, és az ellenforradalmi felkelés nem utolsósorban a spanyol szabadkőműves mozgalom leigázására irányul.

A magyarországi nagypáholyhoz is több felszólítás érkezett külföldi páholyoktól, hogy akadályozzák meg a felkelők fegyverrel való támogatását, és hogy gyűjtsenek a spanyol népkormány javára.

A világszerte fejlődő jobboldali és antiszemita hullám arra indította a nemzetközi szabadkőművességet, hogy szervezeteit és befolyását elsősorban a zsidóság érdekében mozgósítsa. Az angliai páholyokból indult ki a szabadkőműves mozgalomnak az a jelszava, hogy amíg a béke ügyének és minden ideális ügynek vannak harcosai a politikai és társadalmi életben, addig a zsidóság teljesen magára hagyva kiszolgáltatott páriája minden politikai törtetőnek, és így a szabadkőművességnek kétszeres kötelessége, hogy a zsidóság mellé álljon. Ilyen átiratot kapott az A. M. I.-től a magyar nagypáholy is azzal a felhívással, hogy az „üldözött”[97] magyar zsidóság kivándorlását Palesztinába és Madagaszkárra minden erővel segítsék elő.

[97] A forrásban olvasható idézőjel ellenére valóban zsidóüldözés folyt Magyarországon, miként azt jól tudjuk.

A magyarországi szabadkőműves mozgalomban jelenleg két irányzat harcol egymással. A konzervatív szabadkőművesek politikailag az egykori függetlenségi és radikális pártok hiányzatának a hívei, gazdaságilag pedig a korlátlan liberalizmus és a kapitalizmus szükségét vallják. Ebből a táborból áll ma a nagypáholy vezetősége. Ehhez tartoznak a bankigazgatók, iparvezérek és általában a mozgalom finanszírozói. A Cooden Szövetség, mely a magyarországi szabadkőművesség egyik fellegvára, szellemi irányítója ennek a liberális „konzervatív" irányzatnak. Ezek azt az álláspontot képviselik, hogy a szabadkőművesség elsősorban humanista erkölcsi szövetség, amelyben a politika csak másodlagos szerepet játszik.

Velük szemben állnak az új szabadkőművesek, akik viszont a humanitárius célokat csupáncsak eszköznek tekintik. Marxista és forradalmi alapon állnak. Nem vesznek részt a páholyok altruista tevékenységében, sőt, helytelenítik azt. Az „In Labori Virtus" páholy magyarországi tagjainak jelentékeny része már ide tartozik.

A régi tagok kérték a nagymestertől, hogy ezeket a „felelőtlen társaságokat" oszlassa fel, mert kompromittálják a mozgalmat.

A nagypáholy szövetségi tanácsa a panasz tárgyában azt a határozatot hozta, hogy ilyen „világnézeti" ügyben nem érzi magát hivatottnak a döntésre. Az indoklás szerint a múltban is voltak radikális és mérsékelt páholyok. Ez a helyzet külföldön is. A szabadkőművességnek különben is alapfeltétele, hogy

minden elvi álláspontot tiszteletben tart. A szabadkőműves mozgalom vezetői tehát annak ellenére, hogy személyileg a konzervatív oldalhoz tartoznak, határozatukkal a baloldal mellé állottak, mert így a páholyokban továbbra is lehet kommunista propagandát űzni.

A magyarországi politikai pártok közül állítólag a Rassay-párt[98] vette programjába azt a követelést, hogy a szabadkőművesek vagyonát és szervezkedési lehetőségét adják vissza. Ez idő szerint azonban nem látják alkalmasnak az időt arra, hogy ezzel a követeléssel előálljanak.

[Melléklet – A szabadkőművesek névsora:]

Aczél Antal kábelgyári igazgató
+ Alföldy László gyárigazgató
Dr. Arje Sándor ügyvéd
Ágoston Mihály RT-igazgató
Ágoston Oszkár, a Hazai Bank igazgatója
Dr. Auer Pál ügyvéd
Dr. Balassa József tanár
Dr. Haksony Kálmán nyugalmazott kúriai bíró
Barna János malomigazgató
Barta Béla vezérigazgató
Bartos Andor, a Nasici igazgatója
Dr. Bárdos György ügyvéd

[98] Itt minden bizonnyal az 1935-től Polgári Szabadságpárt névre hallgató, Rassay Károly politikus és ügyvéd (1886-1958) liberális ellenzéki pártról van szó, mely 1931 és 1944 között ellenzéki formációként végig bent volt a magyar parlamentben.

Back Ottó igazgató
Beregi Ármin mérnök
Berger Gyula bőrkereskedő
Bíró Albert papír-nagykereskedő
Blauner Mór
+ Dr. Blum Simon főorvos
Dr. Bogdán Ernő orvos
+ Bognár György
Bokor Adorján igazgató
+ Dr. Boross László, az Esti Kurir szerkesztője
Boross Mihály szerkesztő
Braun Arnold építész
Breuer Gusztáv igazgató
Bricht Lipót tanár
Dr. Brüll Dániel
Browne N. C.
Dallos Rezső bankigazgató
Dr. Bécsi Imre orvos
Deutsch Ernő orvos
Deutsch Vilmos gabonakereskedő
Dessberg Antal bányaigazgató
Develák Károly nyugalmazott bankigazgató
Dr. Dénes Lajos tankerületi főigazgató
Doktor Zoltán nyugalmazott vasgyári felügyelő
Eberling Gyula
Ehrenteil Lajos, a Generali Biztosító igazgatója
Dr. Elek Pál gyógyszerész
Dr. Elszász Elemér ügyvéd
Eppinger Károly gyáros
Erdély Zsigmond vezérigazgató

+ Erős János főtisztviselő
Fábián Béla
Faragó Aladár, a Hungária Rt. Igazgatója
Fehér Arthur hírlapíró
Fekete Ignác
Felkai Béla
Feleki Géza újságíró
Fiedler, a Lengyár igazgatója
Fleischmann Dávid
Fleissig József bankigazgató
Felissig Sándor bankigazgató
Fónagy Béla
Frey Kálmán gabonakereskedő
Friedmann Ignác ügyvéd, kormányfőtanácsos
+ Frigyes Pál bankár
Dr. Fritz Zsigmond ügyvéd
Füredi Miksa kereskedő
Gábor Ignác tanár
Csáb Jenő ügyvéd
+ Dr. Gara Zoltán bankigazgató
Dr. Gaar Vilmos nyugalmazott kúriai bíró
Dr. Gál Dénes orvos
Gábor Bertalan, a Magyar Általános Kőszénbánya igazgatója
+ Gebauer Ferenc igazgató
Gergely Rezső könyvkereskedő
Dr. Gerber Béla orvos
Gerő Ödön hírlapíró
Glockstahl Lajos gyáros
Goitein Hugó gyáros

Dr. Gold Simon ügyvéd
Gönczy Sándor biztosítóintézeti igazgató
Grosshaus Károly igazgató
György Jenő
Haas Róbert igazgató
Halmi Miklós
Harsány Mór
Hatvany Lajos
Herz Géza igazgató
Hirmann Ferenc gyáros
Hirschl A. Hugó
Hoffmann József
Dr. Holländer József orvos
Horovitz György
Huber Vilmos
+ Illés Marcell
Dr. Iritz Miksa bankigazgató
Jahoda Adolf igazgató
Jakab László orvos
Juszt Emil igazgató
Dr. Kadosa Marcell igazgató
Kammer Vilmos vezérigazgató
Karinthy Frigyes író
Dr. Kaunitz Lajos tanár
Kálmán Henrik, az Angol-Magyar Bank igazgatója
Dr. Kégl János bankigazgató, Monor
Dr. Kemény György, a Magyar Asphalt Rt. cégvezetője
Kernstock Károly
Dr. Kohner Arthur ügyvéd, bankigazgató
Kovács Frigyes építész

Kovács Róbert sírkőgyáros
Köves Dezső nyomdaigazgató
Krayer Emil gyáros
Kreutzer Géza mérnök
Dr. Kubinyi Andor ügyvéd
Lajtha Pál kereskedő
+ Lantos Ernő vezérigazgató
Dr. Lauffer József gyáros
László Sándor vezérigazgató
Ladovszky Géza gyáros
Liszt Hugó ékszerész
Lukács Emil igazgató
Lunzer Pál igazgató
Magyar Miklós fővárosi bizottsági tag
Magyar Bertalan Rt-főigazgató
Mandel Dezső
Márfy Ödön festő[99]
Márton Gyula főmérnök
+ Dr. Mezey Rezső, az Angol-Magyar Bank igazgatója
+ Dr. Miklós Armand
Morvai Izsó
Morzsányi Hermann vállalkozó
+ Munk Péter bankár
Dr. Murányi Ernő ügyvéd
Dr. Müller Pál vezérigazgató
Nagy Endre
Nádas Viktor MTFR-főfelügyelő

[99] Helyesen: Márffy Ödön (1878-1959), a korszak ismert és jelentős festőművésze, többek között Ady Endre özvegyének, Boncza Bertának (1894-1934) második férje.

Neugröschel Lajos bankigazgató
Neuschloss Kornél műépítész
rétsági Paunkoz Sándor nagykereskedő
Dr. Párkány Frigyes ügyvéd
+ Pekáry Sándor
Dr. Perényi Alfréd ügyvéd
Pfeiffer Iganác nyugalmazott műegyetemi tanár
Pikler Gyula
Pintér Sándor gépészmérnök
Plán Frigyes gyáros
Dr. Polgár György ügyvéd
Poll Imre biztosítóintézeti igazgató
Dr. Preisich Hugó ügyvéd
Ráth Kálmán mérnök
Reiner György, az Adriai Biztosító igazgatója
+ Riegler József Ede papírgyáros
Dr. Robicsek ügyvéd
Dr. Róz Jenő bankigazgató
Roóz Rezső újságíró
Rózsa Mór szűcs
Russó Illés
Saxlehner András
Sólyom András tanár
Springer Dénes gyári képviselő
Dr. Stein Emil, a Pesti Magyar Kereskedelmi Bank vezérigazgatója
+ Dr. Strauss Imre Rt-vezérigazgató
Stromszky Sándor, a Siemens Művek igazgatója
Dr. Szabó Ernő ügyvéd
Dr. Szalay Emil ügyvéd

Szántó Jenő nyugalmazott bankigazgató
Szász Zoltán
+ Szegő Sándor gyáros
Székács Antal üvegkereskedő
Székely Dezső építész
Dr. Székely Hugó ügyvéd
Dr. Székely Imre ügyvéd
Szél Árpád nyugalmazott HÉV-igazgató
Szirtes Andor hírlapíró
Dr. Szmetán László nyugalmazott bíró
Szőllősy Zsigmond Rt-főigazgató
Dr. Szűcs József
Takács László bankigazgató
Dr. Temesváry Rezső főorvos
Tolvai tanár
Tyrnauer Samu bankigazgató
Dr. Ujlaky József ügyvéd
Uljaky Miklós ügyvéd
Dr. Vajda Adolf orvos
Vágó Miksa gyáros
Vámbéry Rusztem ügyvéd
Vályi Béla főmérnök
Varró István kamarai titkár
Vértes H. Hugó kereskedő
Vészi József főszerkesztő
+ Vida Péter
+ Vida Miklós
Dr. Vidacs Gyula ügyvéd
Dr. Vidacs Hugó ügyvéd
Vidor Emil építész

Vikár Béla
Wabrosch Károly
+ báró csepeli Weiss Alfonz
+ Wilhelm Arthur
Dr. Wirkmann József szabadalmi ügyvivő
Zinzenheim Zsigmond
Zypernovszky Károly műegyetemi tanár
Zoltán Béla gyógyszerész
Zsolt Béla hírlapíró

Ez a névsor a működő szabadkőművesek közül a tevékenyeket sorolja fel. A csillaggal jelzett nevek az új tagok, akik a Szimbolikus Nagypáholy feloszlatása után csatlakoztak a mozgalomhoz. Közülük csak körülbelül a fele lett rendes rituális szertartás szerint Bécsben felavatva.

A szabadkőműves nők, akiket pártoló tagoknak neveznek:
Baracs Károlyné
Dr. Boross Lászlóé
Erdélyi Zsigmondné
Géczy Pálné
Glück Frigyesné
Goldberger Gyuláné
Báró dr. Herczel Manóné
Klein Gyuláné
Konta Arnoldné
Lantos Ernőné
Dr. Lévy Lajosné

Lunzer Pálné
Mann Józsefné
Dr. Murányi Ernőné
Neuschloss Marcellné
Pogány Margit
Reiner Mihályné
Sipos Sándorné
Vágó Gyuláné
Vihar Károlyné
Víg Albertné
Zinzenheim Zsigmondné

A kolozsvári Unió szabadkőműves páholy tagjainak névsora:
Dr. Janovics Jenő színházigazgató
Vásárhelyi János református lelkész
Vásárhelyi Boldizsár református lelkész
Sándor József EMKE-főtitkár
Szintimrey Jenő szerkesztő /:Ellenzék:/
Dr. Szeghő Imre ügyvéd
Dr. Dobó Ferenc ügyvéd, papírkereskedő
Járossy Andor lutheránus lelkész
Csifó Salamon unitárius teológiai tanár
Tárkány György nyugalmazott református vallástanár
Páter Béla gazdasági akadémiai tanár
Blankenberg Nándor iparfelügyelő
Diamand Izsó gyárigazgató
Pálffy László cégvezető
Margittay Bertalan bankigazgató
Vikol Kálmán bankigazgató

Dr. Jancsó Elemér tanár
Dr. Jancsó Béla orvos
Dr. Zágoni István szerkesztő /:Keleti Újság:/
Dr. Ligeti Ernő szerkesztő /:Független Újság:/
Dr. Kádár Imre színigazgató
Lakatos Imre újságíró
Bagaméry Zsombor nyugalmazott pénzügyi tanácsos
Dr. Ötvös Lajos ügyvéd
Dr. Grois László szerkesztő
Dr. Óváry Elemér nyugalmazott kincstári ügyész
Leőwey Leó színész
Dr. Bíró Ferenc gyógyszerész
Mátray János újságíró
Dr. János Gáspár ügyvéd
Dr. Weisz sándor ügyvéd
Darvas /:László:/ Simon újságíró
Bernád Ágoston ügyvéd
Kovács Dezső nyugalmazott református gimnáziumi igazgató
Kovács László, a Helikon Kiadó kiadóhivatalának igazgatója
Dr. Dőri Béla orvos
Dr. Mátyás Mátyás orvos
gróf Teleky Ádám földbirtokos
Dr. Náthán Mór ügyvéd
Dr. Fodor Sándor ügyvéd
Dr. Róth Hugó ügyvéd
Dr. Pataky Jenő orvos
Bányai Károly nyugalmazott bankigazgató

Tamási Áron író[100]
Kuck Ferdinánd kereskedő
Gerstenbrein Arthur építész
Tótfalussy József bankigazgató
Dr. Bernáth Oszkár ügyvéd
Dr. Balázs Endre ügyvéd /:Erdély Bank:/
Dr. Vári Ákos közjegyző-helyettes
Ürmössy József unitárius lelkész
Dr. Krenner Miklós újságíró
Dr. Péterffy Jenő ügyvéd
Dr. Hexner Béla vegyészmérnök
Ferenc József ügyvéd, bankigazgató
Dr. Tischler Heintz orvos
Zappffe Ferenc kereskedő
Dr. Szánthó Miklós nagyvállalkozó
Dr. Fogarassy Géza joghallgató, újságíró
Dr. Baczó Lajos ügyvédjelölt
Demeter Béla újságíró
Fenyő László újságíró

[100] Tamási Áron (1897-1966) az egyik legjelentősebb XX. századi, később Kossuth-díjjal kitüntetett erdélyi magyar író.

HU-MNL-OL-K 149-1938-7-számnélküli iratok-1

A magyar szabadkőművesség – a számukra kedvezőtlen bel- és külföldi viszonyok ellenére – még mindig serényen dolgozik és érvényesíti befolyását, mindazon területeken, melyeken sikerült gyökeret vernie a múltban.[101] Évek óta hivatkoznak például arra, hogy a segélyalap kimerült, ennek ellenére minden indokolt esetben tudnak pénzt szerezni: a segélyezettek száma inkább bővül, mint csökken. Pár hónap óta havi segélyt élvez a nagypáholytól Dr. László Frigyes főorvos /Király u. 79-81./, aki valamikor nagy szerepet játszott a szabadkőműves mozgalomban. Az elmúlt év végéig csak a házbérét fizették a szabadkőművesek, január elseje óta már 200 pengőt kap havonta. Januárban 500 pengőt utaltak az ősz folyamán elhunyt Dr. Szalai Mihály[102] újságíró, szabadkőműves mester síremlékállítására.

Egy másik fontos társadalmi akciója volt a magyarországi Szimbolikus Nagypáholy vezetőségének közbenjárása a nagy iparvállalatok és bankintézetek vezetőinél, hogy a tisztviselő-felvételnél ne mellőzzék a zsidókat. Az őszi nagytanácson ugyanis többen felháborodottan tiltakoztak az ellen, hogy a zsidó vezetés

[101] A magyar szabadkőművesség illegalitásban történő működéséről bővebben lásd: JÁSZBERÉNYI József: *A magyarországi szabadkőművesség története.* Budapest: Print X Budavár Kiadó. 2005.

[102] Szalay Mihály (1862-1937), született Singer Miksa, újságíró, jogász, bölcsészdoktor, pályája során igen sokat foglalkozott olyan társadalmi problémák, mint a szegénység megoldási lehetőségeivel, számos jótékonysági szervezet munkájában részt vett.

alatt álló vállalatok – köztük olyanok is, ahol páholytestvérek dirigálnak – az „arányszám” kedvéért sorra elutasították a zsidó jelentkezőket. A nagypáholy intervenciója után sok vállalat revideálta felekezeti politikáját. Vida Jenő például kijelentette, hogy a MÁK-nál és a velük üzletbarátságban álló vállalatoknál több hasonló „anomália” elő nem fordulhat.

A Magyarországi Szimbolikus Nagypáholy január 5-én hivatalos átiratot kapott a jugoszláviai nagypáholy kötelékébe tartozó magyar páholyok vezetőségétől,[103] melyben ezek értesítik a magyarországi páholytestvéreket, hogy a kedvezőtlen viszonyok miatt az ottani páholyok, tehát úgy a szerb, mint a német és magyar páholyok is, ez év elejétől további intézkedésig szüneteltetik működésüket.

A Magyarországi Szimbolikus Nagypáholy irányítását véglege Pfeiffer Ignác nyugalmazott műegyetemi tanár vette kezébe. Installációjára csak kedvezőbb légkörben kerülhet sor. Pfeiffer szerepvállalásával kapcsolatban a Pro Palesztina Szövetség[104], melynek Pfeiffer az elnöke, automatikusan a nagypáholy irányítása alá került.

1938. I. 13.

---

[103] Vö. L. NAGY Zsuzsa: *Szabadkőművesség a XX. században.* Budapest: Kossuth Könyvkiadó.

[104] Magyar Zsidók Pro Palesztina Szövetsége, magyarországi cionista szervezet, mely 1926-ban alakult, és amelynek távlati célja zsidó állam létrehozása volt a történelmi Palesztina területén, a Szentföldön. Pfeiffer Ignác nyugalmazott műegyetemi tanár a szervezet kolonizációs szakosztályának elnöki tisztét töltötte be. Tagjainak létszáma körülbelül ezer fő lehetett.

A Feministák Egyesülete egyike azoknak a testületeknek, melyek a Magyarországi Szimbolikus Nagypáholy védnöksége alatt intenzív háborúellenes propagandát fejtenek ki. Az egyesület január 25-én tartott évi közgyűlésén díszelnökké választották Dr. Balassa Józsefet, a nagypáholy helyettes nagymesterét, és ezzel teljessé vált az egyesület és a nagypáholy kapcsolata. A Feministák Egyesülete most már összejöveteleit és előadásait is az Országos Iparegyesület Gróf Zichy Jenő utca 4 szám alatti helyiségben tartja, mely a budapesti szabadkőművesség és a védnöksége alatt működő szervezetek állandó tanyája. Itt tartja összejöveteleit a Good Templar Rend és a Magyar Békeegyesület is, melyek szintén szabadkőműves kommandóra dolgoznak.

A Feministák Egyesülete Vámbéry Melanie elnök irányítása és a francia Ligue de Droit de l'Homme anyagi támogatása mellett 2 év óta semmi mással nem foglalkozik, mint háborúellenes propagandával. Összeköttetésben áll Európa összes antimilitarista egyesületével. A taggyűjtés során főleg az aktív politikusok feleségeihez és egyéb női hozzátartozóihoz igyekeznek közel férkőzni. Az összejövetelek és előadások során főleg arról folyik a vita, hogy miként lehet megakadályozni Magyarországnak a jövő háborújába való bekapcsolódását.

Informátorunk szerint az egyesületnek nagyon sok kommunista tagja van, elsősorban az egyetemi

hallgatónők soraiból, de az összejöveteleken sok fiatalkorú középiskolás diáklány is részt veszt.

A Feministák Egyesületének testvérszervezete a Magyar Békeegyesület,[105] amely ugyanazt a tevékenységet fejti ki, mint az előző egyesület a férfitagok számára. A nagypáholy vezetőségének intézkedése folytán a két testvéregyesület vezetői közös üléseken és közösen kidolgozott program alapján dolgoznak.

1938. I/26.

A Magyarországi Szimbolikus Nagypáholy vezetősége február 16-ai keltezéssel körlevelet intézett az országban működő összes páholy és szabadkőműves kör főmestereihez. A körlevél ismételten felhívja a figyelmet a magyarországi szabadkőművességet ért újabb „vádaskodások”-ra és a szükséges rendszabályokra, melyeket a fenyegető helyzet megkövetel. Ezek sorában a nagypáholy szigorúan utasítja a főmestereket, hogy a mozgalomra vonatkozó minden iratot és levelezést meg kell semmisíteni, a szabadkőműves jelvényeket és egyéb rekvizitumokat pedig olyan semleges helyre elraktározni, ahol senki által hozzá nem férhetők.

Az ismeretes Festetich-interpelláció óta a magyarországi szabadkőművesek valóban beszüntettek minden olyan tevékenységet, amely feltűnést kelthetne.

[105] A szervezet eredeti neve Magyar Szent Korona Országainak Békeegyesülete volt, 1895-ben alapított pacifista szervezet, melynek első elnöke Jókai Mór volt. Az első és a második világháború ideje alatt a szervezet jelentős háborúellenes propagandatevékenységet folytatott.

Kizárólag a főmesterek lakásain vannak esti baráti összejövetelek, de ezeken is most kizárólag a védekező rendszabályok részleteit beszélik meg.

Nagyobb jelentőségű esemény a magyarországi nagypáholynak az Association Maconique Internationale-ból[106] való kilépése. Pfeiffer Ignác dezignált nagymester személyesen jelentette be a nemzetközi szervezetben, hogy a magyar testvérek személyi biztonságuk érdekében vannak kényszerítve arra, hogy ezt a lépést megtegyék, és a külföldi testvérekkel eddig fennállott bensőséges kapcsolatot beszüntessék.

Informátorunk szerint a magyar nagypáholy vezetőségének fenti elhatározására az adta meg a döntő impulzust, hogy a külföldi szabadkőművesség teljesen sorsára hagyta a magyar mozgalmat, és 2 év óta egy fillérrel sem támogatja azt. A szabadkőműves egyesületek közül is csak a magyarországi Good Templar Rend és a Magyar Békeegyesület tud külföldi támogatáshoz jutni.[107]

1938. II/25.

[106] L'Association Maçonnique Internationale, 1921-ben alapított, svájci székhelyű nemzetközi szabadkőműves szövetség, mely 1951-ig állt fenn. A magyarországi – illegalitásban működő – nagypáholy e nemzetközi szervezet keretei közül 1938-ban kilépett.

[107] Bár a Good Templar Rend és a Magyar Békeegyesület valóban közeli kapcsolatban álltak a szabadkőműves mozgalommal, s személyi átfedések is voltak, egyik sem volt egy az egyben szabadkőműves szervezet, a belügyi irat itt egyértelműen ferdít és leegyszerűsít, valamilyen összeesküvés körvonalait vázolva fel.

Az ausztriai rendszerváltozás első napja óta[108] a Grossloge von Wien Dorotheergassei palotája kong az ürességtől. A házmester minden percben várja a S. A. érkezését, amely le fogja foglalni a bécsi nagypáholy ottmaradt ingóságait és levelezéseit.

A budapesti szabadkőművességet a várható bécsi házkutatás már nem érintheti, mert a magyar vonatkozású aktákat már február elején elszállították Bécsből, részint a zürichi és a lichtensteini „In Labori Virtus" páholy, részint a pozsonyi „Lessing zu den drei Ringen" páholy titkos szentélyeibe. Ebben az ügyben már január végére küldöttség ment Bécsbe Fleissig József bankigazgató vezetésével. A küldöttség tagjai a budapesti páholytestvérek nevében – de a Grossloge von Wien elnökségével egyetértésben – azt is bejelentették, hogy a megváltozott viszonyok miatt kilépnek a bécsi páholyból, és a zürichi, illetve lichtensteini „In Labori Virtus" páholyba lépnek át. Egyidejűleg feloszlatták végleg a bécsi „In Labori Virtus" páholyt; a búcsúülésen Goldmark Sándor főmester kijelentette, hogy a páholy betöltötte hivatását, több, mint 10 évig hajlékot adott az üldözött eszme magyarországi híveinek, az ő kivonulásuk után nincs szükség a páholy további fenntartására. Az Ausztriában élő kevésszámú magyar testvér osztrák páholyokba lép át. „Abban a reményben altatom el páholyunkat – mondta

[108] A forrás itt minden bizonnyal az Anschlussra, Ausztria német megszállására és a hitleri Németországgal való egyesítésére utal. A náci Németország hadserege 1938. március 12-én vonult be Ausztriába, Ausztria és Németország egyesítését pedig 1938. március 13-án törvénybe foglalták.

záróbeszédében Goldmark –, hogy a páholy újjáéledése már Budapesten fog megszületni.”

/A bécsi magyar „testvérek” átlépését az osztrák páholyokba az időközben bekövetkezett események megakadályozták./

A magyarországi szabadkőművesek az ismeretes Festetich-interpelláció után még az egészen jelentéktelen szabadkőműves irományoktól és jegyzőkönyvektől is meg akartak szabadulni. De ezeket már nem Bécsbe, hanem az Angol-Magyar Bank levelezésével egyenesen Zürichbe és Lichtensteinbe küldték ki.

A lichtensteini „In Labori Virtus” páholy főmesterévé Fuchs Leót, a Magyar Kender- és Lengyár elnökét választották meg. Helyettese Dr. Lamberger József ügyvéd. Az avatások színhelye Vaduz. Március végére tűzték ki az első avatásokat, de az osztrák események miatt ez most halasztást szenved.

Budapesten általános pánik van szabadkőműves berkekben. Ez évben először elmaradt a március 13-ai összejövetel is. Mindenkiben árulót sejtenek, és nem tudják kinyomozni, hogy honnan erednek az adatok, melyek a magyar szabadkőművesek működéséről az utóbbi időben napvilágra kerültek. Több szabadkőműves – köztük Zsolt Béla – levelet írtak Balassa Józsefnek, melyben bejelentették a mozgalomból való kilépésüket, mert árulókkal nem hajlandók együtt dolgozni.

Négy hét óta a magyarországi mozgalom stagnál. De a szövetségi tanács, amelyben most Vámbéryék vezetésével a radikális balszárny vette kezébe az irányítást, csak a jelenlegi zavaros idők elmúlását várja,

hogy új alapon folytassa a mozgalmat, melynek jelenlegi legfőbb célja az angol és francia orientáció propagálása.[109]

1938. III. 15.

[109] A szabadkőműves mozgalom a második világháború után, 1945-ben sok más egyesülettel, társadalmi szervezettel együtt rövid ideig újra legálisan működhetett. A Magyarországi Symbolikus Nagypáholy Benedek Marcell nagymester vezetésével a háború utáni öt évben működött, majd a teljes kommunista hatalomátvétel után a kormány által egyértelműen nyugatbarátnak titulált mozgalmat 1950-ben Kádár János belügyminiszter, későbbi pártfőtitkár újra betiltotta. A létező szocializmus évei alatt a mozgalom ugyancsak illegalitásban, magánlakásokon tartott összejövetelek formájában működhetett, és mint számos ellenzéki értelmiségi tömörülés, ugyancsak kiváltotta a kommunista állambiztonsági szervek élénk érdeklődését. A rendszerváltozással 1989-ben a demokratikus Magyarországon újra legálisan működhet a mozgalom, jelenleg a legnagyobb magyar szabadkőműves egyesületek az angolszász irányzatot követő Magyarországi Szimbolikus Nagypáholy, az inkább francia irányzatot követő Magyarországi Nagyoriens Nagypáholy, valamint a belga közvetítéssel alakult Tolerancia és Testvériség Vegyes Páholy, melynek az előbbi két szervezettel ellentétben nők is tagjai lehetnek. A mozgalom decentralizáltságáról sokat elárul, hogy az angolszász rítusú Magyarországi Szimbolikus Nagypáholy a másik kettő, latin irányultságú szervezetet irregulárisnak tartja, azaz tagjait formálisan nem ismeri el szabadkőműveseknek. Visszafelé ez már nincs így, a latin rítusú szabadkőművesek elismerik az angolszász rítus szerint dolgozók szabadkőművességét. Vö. VÁRI László: *Szabadkőművesség Magyarországon tegnap és ma*, Szépirodalmi Figyelő, 2018/2, 59-75.

A MAGYARORSZÁGI SZABADKŐMŰVESSÉG TÖRTÉNETÉNEK VÁLOGATOTT BIBLIOGRÁFIÁJA

ABAFI Lajos: *A szabadkőművesség és az uralkodóház.* Miskolc: Hermit Könyvkiadó. 2011.

BALASSA József: *A szabadkőművesség története.* Miskolc: Fraternitas Mercurii Hermetis. 2013.

BERÉNYI Zsuzsanna Ágnes (forráskiad.): *Iratok a magyarországi szabadkőművesség történetéhez 1918-1950.* Budapest: Magyar Országos Levéltár, 2001.

BERÉNYI Zsuzsanna Ágnes: *A szabadkőművesség kézikönyve*. Budapest: Heraldika Kiadó, 2001.

BERÉNYI Zsuzsanna Ágnes: *Budapest és a szabadkőművesség*. Budapest: Argumentum Kiadó. 2005.

BERÉNYI Zsuzsanna Ágnes: *Szabadkőműves páholyok Budapesten*. Budapest: Heraldika Kiadó, 2006.

DÖMÖKI János: *„A népért, a sötétség ellen, az igazsággal”. A szabadkőműves szövetség magyar nyelvű irodalmának kalauza és bibliográfiája 1786-2017,* Budapest: Szerzői Kiadás, 2017.

HATOS Pál: *Szabadkőművesből református püspök. Ravasz László élete*. Budapest: Jaffa Kiadó. 2016.

HOLLÓS László: *A szabadkőművesség története, különös tekintettel a magyar szabadkőművesség fejlődésére.* Miskolc: Fraternitas Mercurii Hermetis. 2011.

JÁSZBERÉNYI József: *„Bölcsesség vezesse". Szabadkőműves tárgyú írások*. Budapest: Nyugati Kapu Páholy Könyvek, 2003.

JÁSZBERÉNYI József: *"A Sz: Sophia' templomában látom én felszentelve nagysádat". A felvilágosodás korának magyar irodalma és a szabadkőművesség*. Budapest: Argumentum Kiadó. 2003.

JÁSZBERÉNYI József: *A jánosrendi Szent István szabadkőműves páholy története (1861-1894).* Budapest: Szerzői kiadás. 2004.

JÁSZBERÉNYI József: *A magyarországi szabadkőművesség története.* Budapest: Print X Budavár Kiadó. 2005.

L. NAGY Zsuzsa: *Szabadkőművesek.* Budapest: Akadémiai Kiadó. 1988.

L. NAGY Zsuzsa: *Szabadkőművesség a XX. században.* Budapest: Kossuth Könyvkiadó, 1977.

MÁRTON László (szerk.): *Trianon és a Szabadkőművesség. Dokumentumok, tanulmányok*. Budapest: Salamon Gross Bemutatja Kft. 2002.

MÁRTON László (szerk.): Iskolája az emberi szívnek - A szabadkőműves irodalom antológiája. Budapest: Pallas Páholy Kiadó, 2009.

SÁRY Gyula: *A szabadkőművesség, avagy a királyi művészet.* Budapest: Dénes Natur Műhely. 2004.

SUMONYI Zoltán: *Újrafelfedett titok. A magyarországi szabadkőművesekről.* Budapest: Talentum Kiadó. 1998.

SUMONYI Zoltán: *Magyar szabadkőművesek és rotaryánusok.* Budapest: Talentum Kiadó. 2007.
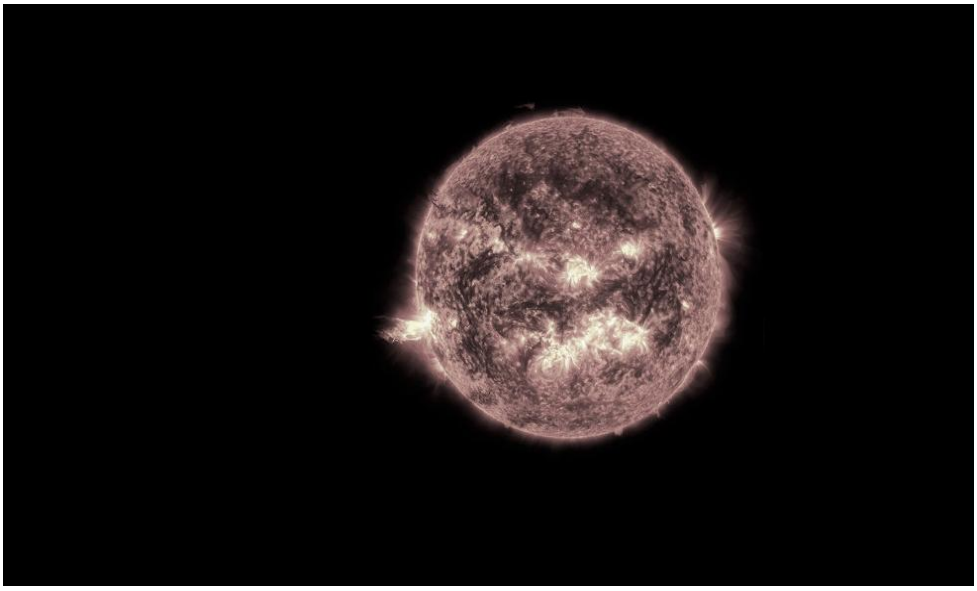
VÁRI László: *Szabadkőművesség Magyarországon tegnap és ma*, Szépirodalmi Figyelő, 2018/2, 59-75.